

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Jitka Nádvorníková

*Úskalí pěstounské péče z pohledů pěstounů na
Litomyšlsku a možnosti pomoci z pohledu
sociálních pracovníků*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Krylová, Ph. D.

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 26.3. 2013

.....
Podpis autora práce

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé absolventské práce Mgr. Haně Krylové, Ph.D. za cenné rady, postřehy, připomínky a za podporu při vedení mé práce.

OBSAH

Úvod	7
I. Teoretická část.....	9
1 Pojmy související s pěstounskou péčí	9
1.1 Vymezení pojmu rodiny	9
1.2 Typy rodin.....	10
1.3 Vybrané formy náhradní rodinná péče.....	11
1.3.1 Osvojení.....	11
1.3.2 Poručenství	12
1.3.3 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby	12
2 Pěstounská péče	14
2.1 Charakteristika pěstounské péče.....	14
2.2 Vývoj pěstounské péče.....	15
2.2.1 Období od starověku do 19. století.....	15
2.2.2 Období 20. století.....	16
2.2.3 Současná situace a připravované změny v souvislosti s výkonem pěstounské péče	18
3 Podmínky pro poskytování pěstounské péče.....	23
3.1 Proces zprostředkování pěstounské péče	23
3.1.1 Přípravná fáze	23
3.1.2 Výběrová fáze.....	25
3.1.3 Závěrečná fáze.....	26
3.2 Hmotná podpora pěstounů a dětí svěřených do péče.....	26
3.2.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte.....	27
3.2.2 Odměna pěstouna.....	27
3.2.3 Příspěvek při převzetí dítěte.....	28
3.2.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.....	28
3.2.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče.....	28
4 Vybrané těžkosti při poskytování pěstounské péče.....	29
4.1 Těžkosti spojené s osobou pěstouna	29
4.1.1 Neadekvátní motivace.....	30
4.1.2 Špatné odhadnutí svých sil, osobních hranic	30
4.1.3 Přílišný spěch při sbližování a sžívání dětí.....	30

4.1.4 Samotná výchova.....	31
4.1.5 Osamocenost pěstounů.....	31
4.2 Těžkosti na straně přijatých dětí.....	31
4.2.1 Vývojové poruchy.....	31
4.2.2 Poruchy chování a emocí	33
4.2.3 Somatické postižení	36
4.3 Těžkosti v rodinných vztazích.....	37
4.4 Těžkosti s okolím	38
4.5 Těžkosti spojené s biologickou rodinou.....	39
5 Možnosti pomoci pěstounským rodinám na Litomyšlsku.....	41
5.1 Litomyšlsko	41
5.2 Popis pěstounské péče na Litomyšlsku	41
5.3 Neziskové organizace podporující pěstounskou péči na Litomyšlsku	41
II. Výzkumná část.....	44
6 Cíle a metody výzkumu.....	44
6.1 Cíl výzkumu	44
6.2 Metodologický rámec výzkumu.....	44
6.2.1 Metoda získávání dat.....	45
6.2.2 Metoda zpracování dat	45
6.3 Výzkumný vzorek.....	46
6.4 Průběh výzkumu.....	47
7. Analýza dat.....	48
7.1 Těžkosti spojené přímo s osobou pěstouna vykonávajícího pěstounskou péči	48
7.1.2 Těžkosti na straně přijatých dětí.....	49
7.1.3 Těžkosti v rodinných vztazích	53
7.1.4 Těžkosti s okolím.....	55
7.1.5 Těžkosti spojené s biologickou rodinou	58
7.2 Hodnocení odborných služeb neziskových a státních organizací spolupracujících s pěstounskými rodinami.....	59
7.2.1 Amalthea o.s.....	59
7.2.2 Naděje o.s.....	60
7.2.3 Fond ohrožených dětí.....	61
7.2.4 Rozum a cit.....	61
8 Diskuze	65

9 Závěr výzkumu.....	67
SOUHRN.....	68
Seznam literatury.....	71
Seznam příloh.....	75
Přílohy.....	76

Úvod

Tato práce se zabývá úskalími pěstounské péče. Téma bakalářské práce jsem si vybrala záměrně. Již osmým rokem se jako sociální pracovnice v nízkoprahovém zařízení setkávám s dětmi pěstounských rodin. Volnočasovými aktivitami, výchovnou a terapeutickou činností pomáháme dětem z pěstounských rodin v integraci mezi vrstevníky. Ze zkušeností své praxe mohu potvrdit, že práce s těmito dětmi není jednoduchá. Příčinou mnoha problémů bývá část dětství prožité v špatně fungující nebo nefunkční biologické rodině nebo v dětském domově. Ústavní kolektivní výchova a absence možnosti prožívat dětství s vlastními rodiči poznamená dítě na celý život, proto péče o tyto děti je velmi obtížná. Často bolestivé, traumatické zážitky z vlastního dětství zpravidla narušují i představu o možnostech krásného, šťastného a bohatého a naplněného života. Dítě musí vynaložit daleko větší úsilí a potřebuje daleko více pomoci, aby o možnostech něčeho takového nepochybovalo, aby si cestu za něčím takovým nepokazilo obavami, že usiluje o nemožné (Hellus, 1987, s. 101). Pěstouni jsou vystaveni situacím, se kterými by se v přirozené rodině s vlastními dětmi nesetkali. Koluchová (2002a, s. 48) zdůrazňuje, že děti, které jsou již postiženy různými okolnostmi, které vedly k ztrátě vlastní rodiny, je nutno svěřovat pouze do rodin, které mají opravdové předpoklady s láskou je vychovávat.

Cílem mé práce je popsat aktuální stav pěstounské péče v ČR, zjistit, s jakými těžkostmi se potýkají pěstounské rodiny na Litomyšlsku, zjistit, zda organizace, které jim pomáhají odpovídají jejich potřebám. Metodou ke zpracování této práce bude analýza literárních zdrojů a kvalitativní výzkum. K analýze literárních zdrojů jsem využívala článků v odborných časopisech, internetových zdrojů, zákonů. Dalším podpůrným zdrojem byly rozhovory se sociálními pracovníky. Práce se skládá ze dvou částí - teoretické a praktické. Teoretickou část rozdělují do pěti kapitol. V první kapitole jsou obsaženy pojmy pojící se k náhradní rodinné péči, k rodině jako takové a její funkci. Druhá kapitola je charakterizuje pěstounskou péči a popisuje i její vývoj od starověku až do dnešní doby. Ve třetí kapitole je zachycen proces zprostředkování pěstounské péče a hmotné zabezpečení, které náleží pěstounům nebo přijatým dětem. Čtvrtá kapitola je věnována možným těžkostem pěstounské péče. Možnosti pomoci této náhradní rodinné formě na Litomyšlsku jsou popsány v páté kapitole.

Teorie je doplněna kvalitativním výzkumem respondentek ve výzkumné části. Výzkumná část je rozdělena do čtyř kapitol. Výzkum je zaměřen na získání informací ze dvou stanovených výzkumných otázek. První otázka zkoumá, s jakými těžkostmi se pěstounky v souvislosti s výkonem pěstounské péče setkaly. Druhá otázka se zaměřuje na to, jak pěstounky hodnotí neziskové organizace, s kterými během výkonu pěstounské péče spolupracují. Snahou bylo i vytipování podpory - služby, která pěstounům výrazně chybí. Pro kvalitativní výzkum byla zvolena také analýza literárních zdrojů, metoda narativní - metoda vyprávění části životního příběhu a metoda polostrukturovaného rozhovoru.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Pojmy související s pěstounskou péčí

Obsah první kapitoly se týká nezbytné terminologie. Jestliže se chceme v následujících kapitolách zabývat pěstounskou péčí, tj. jednou formou náhradní rodinné péče, nemůžeme přejít základní pojmy, které s pěstounskou péčí souvisí. Základními pojmy, s nimiž budeme pracovat a z nich vycházet je rodina, typy rodin, náhradní rodina, typy náhradní rodinná péče.

1.1 Vymezení pojmu rodiny

Pojem rodina není jednoznačně definovaný. V tradičním pojetí většinou chápeme rodinu jako skupinu osob, která vznikne sňatkem nebo narozením vlastních dětí. Je dána tedy příbuzenstvím osob. Kramer (1980, podle Sobotková, 2001 s.22) za členy rodiny považuje také ty, kdo společně určitou dobu žijí, jsou si blízcí, mají společný cíl. Říká, že „Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoliv mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být používán pojem rodina i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“

Pro rodinu je charakteristická vysoká míra intimity, čímž poskytuje nenahraditelné klima a prostředí pro seberozvoj jedince. „Zásadní význam pro člena rodiny má způsob života rodiny, který obsahuje modely, vzory chování a jednání a zároveň je souhrnem interakcí, v nichž dochází k proměnám rysů osobnosti a zároveň jejich stabilizaci.“ (Řezáč, 1988, s.204)

Kromě toho, že je prostorem pro socializaci jedinců, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu, má i další funkce. Plní také ekonomickou, sexuálně-regulační, reprodukční, výchovnou funkci. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 202) Tam, kde jsou naplňovány funkce rodiny, je předpoklad zdravého vývoje členů rodiny i jejich vztahů.

1.2 Typy rodin

Dunovský (1999, s. 106-109) na základě několika kritérií souvisejících s fungováním rodiny definoval čtyři typy rodin. Kritéria pro posuzování bylo složení rodiny, stabilita rodiny, sociálně-ekonomická situace (vycházející z věku, z rodinného stavu, vzdělání, zaměstnání rodičů, z příjmu a bydlení rodiny), osobnost rodičů (jejich zdravotní i psychický stav a úroveň jejich společenské adaptace), osobnost sourozenců, osobnost dítěte, zájem o dítě, péče o dítě.

Funkční rodina je v podstatě intaktní, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci valná většina, až 85 %.

Problémová rodina je rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Pro pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí představují tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti a sledování. V populaci se vyskytuje okolo 12 – 13 % problémových rodin.

Dysfunkční rodina je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Toto pásmo je nejsvízelnější, protože jde o to, kam až podporovat takovou rodinu a od kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Takové rodiny tvoří asi 2 % běžné populace.

Afunkční rodina přestává plnit svůj základní úkol. Poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná; jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do rodiny náhradní, popř. není-li to možné, tak jinam. V populaci se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin.

„Ideálním prostředím pro vývoj každého člověka je pochopitelně jeho vlastní funkční rodina. Pokud však s touto původní rodinou není něco v pořádku, pokud se rodiče o své dítě

nedokážou, nemohou nebo nechtějí řádně starat, případně je přímo ohrožují, je pro takové dítě třeba hledat péči v prostředí, které se tomuto ideálu nejvíce blíží, tedy prostředí rodiny.“ (Formánek, 2004, s.15) Jedna forma péče, kterou se budeme podrobněji zabývat v dalších kapitolách je pěstounská péče, ostatní formy popíšeme v následující části.

1.3 Vybrané formy náhradní rodinná péče

„**Náhradní rodinná péče** (dále jen NRP) - je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními rodiči“ v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce osvojení a pěstounská péče.“ (Hartl 1993, podle Bubleová, Benešová, 2001, s. 33)

Nejběžnějšími formami náhradní rodinné péče je osvojení, poručenská péče a pěstounská péče. Náhradní forma, která je rovněž využívána, liší se však hmotným zabezpečením při výkonu, je i svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby. O umístění dítěte do náhradní rodinné péče rozhoduje soud, tedy stát. Právní vymezení obsahuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 46 odst. 3, kde je uvedeno : „Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.“. Zákon tedy upřednostňuje tuto náhradní rodinnou péči před péčí ústavní, přestože praxe je mnohdy jiná.

1.3.1 Osvojení

Osvojení neboli adopce (z anglického adoption – přijetí) je nejvyšším a z hlediska právního postavení dítěte nejvýhodnějším typem náhradní rodinné péče (NRP), protože právní postavení osvojeného dítěte je stejné jako postavení dítěte vlastního (Fond ohrožených dětí [brv.]).

„Mezi osvojitelem a osvojencem vzniká takový právní vztah jako je mezi rodiči a dětmi. Dítě získává příjmení osvojitelů.“ (Svobodová, Vrbovská, 2003, s. 35) Osvojit je možné pouze nezletilé dítě, za předpokladu, že je právně volné.

Dítě právně volné lze charakterizovat jako dítě, jehož rodiče na základě právního rozhodnutí byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, čímž je umožněno dítě osvojit (Bubleová 2002, str. 15). Osvojitelé, kterými mohou být jednotlivci i manželé získávají ke svěřeným

rodičovskou zodpovědnost, jsou jejich zákonnými zástupci. Jsou zapsáni jako rodiče do rodného listu.

1.3.2 Poručenství

Poručenství je institut, kdy poručník má všechna práva a povinnosti, které za normálních okolností náleží rodičům dítěte. Soud ustanoví poručníka většinou z řad osob blízkých rodině dítěte v případě, že jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti (anebo byl výkon rodičovské zodpovědnosti pozastaven) nebo nemají-li způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník je přímo odpovědný příslušnému soudu, závažná rozhodnutí týkající se dítěte jsou schvalována soudem, podléhá jeho doзору a v určitých případech může být i odvolán. Na vztahy poručníka a dítěte se kromě vyživovací povinnosti přiměřeným způsobem vztahuje úprava práv a povinností mezi rodiči a dětmi. Poručník nezletilého zastupuje a spravuje jeho majetek místo rodičů (Svobodová, Vrbovská, 2003, s. 36).

Poručníkovi, pokud o dítě pečuje náleží finanční odměna, jakou dostávají od státu pěstouni. Poručenská péče končí zletilostí dítěte (poručence), úmrtím poručníka nebo skončilo-li pozastavení rodičovské způsobilosti. O možnosti využít poručníka rozhoduje soud, nemůže-li být poručíkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem úřad sociálně právně ochrany, dětí, který je metodicky veden MPSV ČR.

1.3.3 Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby

Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby je krátkodobou formou řešení situace dítěte. (Bubleová, Kovařík, 1999, s. 35) Podle § 45 zákona č. 94/1963 Sb o rodině. může soud svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením souhlasí. Při výběru dává přednost příbuznému dítěte. Rozsah práv i povinností je vymezen rozhodnutím soudu. Svěřené dítě i ustanovená osoba či manželé jsou pod pravidelným dohledem orgánů sociálně - právní ochrany dětí. Využívá se zejména pro řešení krátkodobých situací jako je nemoc, nebo uvěznění rodičů, nezletilost rodičů, či pro svěření dítěte do péče prarodičů. V případě tohoto institutu nemají občané nárok na pěstounské dávky (Svobodová, Vrbovská, 2003, s. 36). U této formy péče platí vyživovací povinnost rodičů, přičemž rodiče by měli platit výživné přímo do rukou fyzické osoby, která o dítě pečuje.

Jestliže pěstounská péče, které se budeme věnovat podrobněji, a výše jmenované formy NRP nesplňují účel vzhledem ke zdárnému vývoji dítěte, nebo z hlediska právního, jeví se jako vhodné řešení náhradní ústavní výchova ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. (Bubleová, Kovařík, 1999, s. 39). Mezi ústavní zařízení patří dětské domovy, středisko výchovné péče, výchovný ústav, diagnostický ústav a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je, jak už bylo v předchozí kapitole uvedeno jednou z forem náhradní rodinné péče. V první části této kapitoly si ujasníme, které zákony se vztahují k pěstounské péči. Popíšeme její charakteristiku a její specifika. Kdy vzniká, kdy zaniká. Jaké děti se do této péče svěřují, komu jsou svěřovány a na jakou dobu. Jaký vztah se mezi dětmi a náhradními rodiči vytváří a do jaké míry mají pěstouni za dítě zodpovědnost. Druhou část kapitoly budeme věnovat vývoji pěstounské péče.

2.1 Charakteristika pěstounské péče

Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení .

Doprovodné zákony k pěstounské péči jsou zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád., zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vyplývá, že pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří ho přijali. (Bubleová, 2002, s. 16). Hmotným zabezpečením stát alespoň trochu kompenzuje náročný úkol pěstounů. Pěstouni zažívají situace, se kterými se běžná přirozená rodině s vlastními dětmi málokdy setká. Do této péče se dostávají děti s různými zdravotními či psychomotorickými potížemi, mohou to být děti starší, děti jiného etnika nebo skupiny sourozenců. Obvykle vyžadují trvalou individuální péči a dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Skupinu svěřovaných dětí tvoří děti, které nemohou do adopce, protože v osvojení jim brání překážky právní, především nesouhlas rodičů. (Bubleová, 2002. s. 19). Umocněním náročné výchovy je fakt, že pěstouni ne vždy znají minulost dítěte, jeho anamnézu.

Přijmout dítě do péče nemůže kdokoliv. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Chce-li se někdo stát pěstounem, musí splnit zákonem stavené podmínky.

Tyto podmínky se ověřují při procesu zprostředkování pěstounské péče. Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině může být dítě svěřeno do péče fyzické osobě nebo do společné péče manželů. „Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho náležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu, volba povolání, plánovaná operace) žádá souhlas zákonného zástupce“. (Brandejsová, Benešová, 2004, s. 150). Na rozdíl od adopce pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah ani vyživovací povinnost. Dítěti v pěstounské péči zůstává příjmení po vlastních rodičích. Je však možno zažádat na matrice o jeho změnu. Také styk původních rodičů s dítětem není vyloučen – v některých případech však může být rozhodnutím soudu i podstatně omezen. (Mentrix o.s., 2012)

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Zásadní hmotně-právní hledisko je zájem dítěte. (Brandejsová, Benešová, 2004, s. 150) To znamená, že se vybírají náhradní rodiče pro dítě nikoliv dítě pro rodiče. Je-li dítě svěřováno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být brán ohled na jeho vyjádření.

Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte tj. v 18 letech. Tato doba může být prodloužena, jestliže se jedná o dítě nezaopatřené, které se soustavně připravuje na budoucí povolání, potom může trvat do 26 let. (Brandejsová, Benešová, 2004, s. 150). Může být ukončena ale i dříve a to na základě soudního rozhodnutí. (Bubleová, 2002, s. 17)

2.2 Vývoj pěstounské péče

V současné době zaznamenává pěstounská péče řadu změn. Následující podkapitolu jsem věnovala vývoji pěstounské péče. Tato náhradní rodinná forma není něčím novým, má svou historii. Z historického vývoje je rovněž vidět posun v podpoře ze strany státu této náhradní rodinné formy.

2.2.1 Období od starověku do 19. století

V literatuře se můžeme dozvědět, že pěstounská péče má bohatou historii. Instituce placených kojných a pak i chův, opatrovnic a pěstunek sahá do starověku. Objevuje se v městských státech řeckých, stejně tak jako v Římě. „Tam se kojné shromažďovaly pod sloupem zvaným Columna Lactaria a nabízely své služby manželkám patriciů. Kojné a chůvy běžně patřily mezi služebnictvo panovnických dvorů ve středověké Evropě, mnohde i mezi

sloužící ve šlechtických sídlech a domácnostech bohatého městského patriciátu. V některých zemích, např. ve Francii, bylo v době renesance běžnou praxí, že rodina městská svěřovala své dítě na dva roky najaté kojné na venkově.“ (Bubleová, Matějček, 1999, s. 25-26)

Kojné a chůvy existují i nadále, jsou dochovány zápisy z druhé poloviny devatenáctého století. „Dostává se jim úředního názvu „pěstounů“. Kromě soukromé iniciativy se tu ovšem angažuje i stát svými úředními orgány. Pro děti z nalezince byly vyhledány kojné na venkově. Matějček a Bubleová (1999, s. 26) však dodávají, že i tam poměry byly ekonomicky a hygienicky „ubohé“. Částečnou finanční podporu zprostředkovaly pěstounkám nalezince, které dostávaly od zemského fondu prostředky na úhradu provozu péče o opuštěné děti..

2.2.2 Období 20. století

V období první republiky se stát také snaží pomoci opuštěným dětem. Tehdy spravoval asi 60 dětských domovů. Kapacita nepřesahovala 20 míst, takže si domovy zachovávaly určitý rodinný charakter. Přesto byla snaha, aby zde děti pobývaly nezbytnou krátkou dobu. Po krátkém pobytu a po vyřízení určitých soudních formalit se děti vracely buď do vlastních rodin, nebo byly pro ně vyhledávány vhodné rodiny pěstounské či adoptivní, v nejhorším případě přecházely do ústavů pro starší děti. (Bubleová, Matějček, 1999, s. 29).

V době první republiky můžeme zaznamenat čtyři typy pěstounské péče : pěstounskou péčí nalezenou, pěstounskou péčí řízenou a kontrolovanou, pěstounskou péčí v tzv. koloniích a pěstounskou péčí na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny. Jistou podobnost typů zaznamenáváme v dnešní době. Péče je kontrolovaná státem, hrazená a může být jen na určitou dobu. Pěstounská péče v koloniích se podobá dnešním SOS vesničkám, o kterých budeme hovořit později.

Pěstounská péče nalezená navazovala na pobyt dítěte v nalezinci či sirotčinci. Dítě bylo svěřováno do pěstounské péče, tentokrát ne už jen ženě pěstounce, nýbrž nejčastěji oběma manželům, a to do určitého věku dítěte (Bubleová, Matějček, 1999, s. 29).

Na základě zákona z roku 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských byli také sociální pracovníci Okresní péče o mládež vyhledávání spolehliví pěstouni se stálým zaměstnáním a stálým bydlištěm. Zajišťovaly buď pěstounskou péči zdarma nebo za plat.

Tato forma je označována jako **pěstounská péče řízená a kontrolovaná**. Zajímavostí je, že se podařilo najít pěstouny pro více než 15 000 dětí, z toho více než 3 000 pěstounů pečovalo o děti bez nároků na plat či odměnu (Bubleová, Matějček, 1999, s. 29).

Další myšlenkou, která vznikla na Moravě a rychle se rozšířila i do Čech byla **pěstounská péče v tzv. koloniích**. Rodinné kolonie byly zakládány v určité obci, v několika sousedních obcích v okrese, kde sociální pracovníci vyhledali 1520 vhodných rodin a svěřili jim děti do pěstounské péče. Poněvadž rodiny byly v blízkém sousedství, bylo snazší kontrolovat je i pomáhat jim v případě potřeby s výchovou svěřených dětí. Začátkem 20. let spravovaly Okresní péče o mládež šestnáct rodinných kolonií, v roce 1937 již dvacet čtyři (Bubleová, Matějček, 1999, s. 29).

„Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny byla možná bez soudního jednání. Tento způsob péče se pak měnil ve svěřování dětí prarodičům nebo jiným příbuzným. Je to jediný typ pěstounské péče, který přetrval z doby první republiky až do sedmdesátých let.“ (Bubleová, Matějček, 1999, s. 30)

Po druhé světové válce, konkrétně po roce 1948 došlo ovšem k podstatným změnám. „Byl zlikvidován dřívější propracovaný systém péče o ohrožené děti a ukončena činnost všech dobročinných sdružení“ (Bubleová, Matějček, 1999, s. 30). Pěstounská péče ve všech formách, kromě příbuzenské byla zrušena. Znovu obnovena byla až po 23 letech (Bubleová, Matějček, 1999, s. 30).

Později, v souladu s principy komunistické ideologie byla preferována ústavní péče před náhradní rodinnou péčí. § 9 zákona č. 69/1952 Sb. stanovil, že. „Je-li třeba dítě svěřit do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno zásadně do péče kolektivní, jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychováno k lásce k lidově demokratickému státu a která je mu schopna poskytnout prostředí příznivé po všech stránkách pro jeho rozvoj a to zpravidla u toho, kdo dítě osvojí.“ Výsledkem těchto opatření byl zánik pěstounské péče, s výjimkou péče příbuzenské. Jako formy náhradní rodinné péče byly připuštěny poručenství nebo pouze osvojení. Děti, které byly doposud v pěstounské péči, byly umístěny do ústavních zařízení. V porovnání s dnešním trendem a pohledem na pěstounskou péči, byl tento krok naprosto mylný. Zrušením institutu pěstounské péče se děti, které by měly jinak lepší

prognózu v harmonickém prostředí, musely podřizovat neosobní kolektivní výchově v ústavech.

Pěstounská péče byla znovu uzákoněna v roce 1973. V §1 zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči je uvedeno „Výchova dětí v řádné občany socialistického státu je především povinností rodičů. V případech, kdy není rodiči zabezpečena řádná výchova dětí, mohou orgány k tomu příslušné činit potřebná opatření podle zákona o rodině. K prohloubení těchto opatření se umožňuje svěřit dítě do pěstounské péče podle tohoto zákona, jestliže nelze zajistit řádnou výchovu dítěte především jeho osvojením a ústavní výchova není vhodná.“ .

2.2.3 Současná situace a připravované změny v souvislosti s výkonem pěstounské péče

K velkým změnám v pěstounské péči dochází ke konci 20. století. V roce 1995 byl zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře zaveden systém dávek určený především rodinami s dětmi. Součástí tohoto systému jsou specifikovány dávky pěstounské péče. Ve stejném roce 1995 se vláda rozhodla vypracovat návrh zásad samostatného zákona č. 359/1999 Sb o sociálně-právní ochraně dětí. V tomto zákoně je zakotven institut pěstounské péče, způsob jeho zprostředkování, povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany, možnosti hmotné podpory dětí v pěstounské péči a jejich pěstounů. Zákon vešel v platnost v dubnu v roce 2000. V souvislosti s tím byl tedy dosavadní zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči zrušen a právní úprava pěstounské péče byla zařazena do zákona o rodině.

Na základě právních úprav lze poskytovat dva typy pěstounské péče - individuální nebo skupinovou.

„Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí, tj. s pěstounkou a pěstounem, kteří většinou mají své vlastní děti nebo již děti vychovali.“ (Bubleová, 2002, s. 16) Gajdošová (2010, s. 25) říká, že když je pěstounem cizí osoba, jedná se o **klasickou pěstounskou péči**. Bývá zpravidla dlouhodobá, neboť je pro ni charakteristické, že je vhodná pro dítě opuštěné nebo vyžadující trvalou individuální péči a dlouhodobou výchovu. Pro tento typ péče jsou vhodné i děti, kterým při osvojení brání různé právní překážky jako je například nesouhlas rodičů. Jestliže biologičtí rodiče zemřeli nebo se z nejrůznějších důvodů nemohou nebo nechtějí o děti starat, může se stát, že pěstounem je

některý z příbuzných dítěte. Tehdy mluvíme v péči individuální o pěstounské příbuzenské péči.

Skupinová nebo-li kolektivní pěstounská péče si klade za cíl nerozdělit početnější skupinu sourozenců a umožnit, aby jejich výchova probíhala v jedné náhradní rodině. Tato forma se uskutečňuje podobně jako u individuální péče v rodinách, ale také v zařízeních pěstounské péče nebo SOS vesničkách (Bubleová, 2002, s. 16).

Zařízení pro výkon pěstounské péče a SOS vesničky jsou subjekty, které většinou dávají možnost a prostor k umístění sourozenecké skupiny, ale mohou poskytovat péči i jednotlivcům, může tam být tedy poskytována i individuální péče. Zařízení pro výkon pěstounské péče, SOS vesničky zřizují obce, kraje a nestátní subjekty pověřené k výkonu sociálně - právní ochrany dětí v samostatném objektu nebo v prostorách vybavených jako byt pro rodinu s větším počtem dětí. Mezi zřizovatelem takového zařízení a pěstounem se uzavírá písemná dohoda o výkonu pěstounské péče. Zřizovatel má vůči pěstounovi další povinnosti například hradí část nákladů na domácnost a pomáhá s výchovou dětí. (Bubleová, 2002, s. 16)

SOS dětské vesničky se liší od standardního zařízení pro výkon pěstounské péče tím, že pěstounskou péčí je pověřena sama matka -pěstounka. Zpravidla pečuje o více dětí různého pohlaví a věku. Často jsou to sourozenci přicházející z jedné vlastní rodiny, která z nějakého důvodu ve svých funkcích selhala. K pomoci o péči má další osobu, které se říká teta a která matce pomáhá při vedení domácnosti a výchově dětí. Matka - pěstounka se svěřenými dětmi bydlí v samostatném domečku. Skupina 10-12 takových domečků představuje Vesničku. (Bubleová 2002, s.16)

Pěstouni, kteří nevykonávají péči v zařízení, nejsou účastni důchodového pojištění a mohou se k němu na základě zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění přihlásit. (Malinová, 2003, s.19)

Rok 1995 přinesl větší podporu ze strany státu pěstounům. Stát však pamatuje i na děti a to nejen v souvislosti s hmotným zabezpečením, ale objevuje se tu velká snaha ohroženým dětem, které by jinak museli do ústavních zařízení, zabezpečit rodinné prostředí. V roce 2006 byl zákon č.359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí opět novelizován. Přinesl s sebou nový pojem a to pěstounskou péči na přechodnou dobu. Je to forma péče, která je dětem

poskytována po nezbytně nutnou, relativně krátkou dobu. Hlavním důvodem bylo nabídnout potřebným dětem v nepříznivé životní situaci rodinné prostředí. V knize psychologické poradenství autoři uvádějí konkrétní příklady dětí, pro které je tato forma určena. Jedná se o děti, které mají vlastní biologickou rodinu či alespoň jednoho z rodičů, ten se nemůže z vážných (zdravotních, sociálních či jiných) důvodů po určitou dobu plnohodnotně starat; děti mladých nezralých matek, které zatím nejsou schopny plnit zodpovědně svoji rodičovskou roli; děti drogově závislých matek, které potřebují určitý čas na doléčení; děti žijící v rodině dlouhodobě nefunkční; děti, jejichž rodina je dlouhodobě vážně ohrožena pobytem jednoho či obou rodičů ve výkonu trestu; děti, které náhle onemocní závažnou nemocí a jejichž rodina či jeden z členů - obvykle matka - tuto zátěž dočasně nezvládá. Pěstounská péče na přechodnou dobu je řešením pro děti vykazující dlouhodobější poruchy chování, nebo děti, které jsou vráceny z neúspěšné formy NRP. (Gabriel, Novák, 2008, s. 54 - 58) Pěstouni po dobu, po kterou o dítě pečují, pobírají finanční podporu stejně pěstouni, kteří se starají o děti dlouhodobě.

Trend a myšlenka zabezpečit dětem co možná nejvíce rodinné prostředí a zabránit tak tomu, aby děti musely pobývat v ústavních zařízeních pokračuje dál. Pro podporu této myšlenky hovoří i fakt, že je v ČR poměrně velké množství dětí umístěno v institucionálních zařízeních. „V průběhu roku 2009 bylo do sítě kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let umístěno 1966 dětí, nejčastěji ze sociálních důvodů. Více než polovina (55%) dětí, které byly propuštěny z těchto ústavů, se navracela do vlastní rodiny. Více než čtvrtina propuštěných dětí strávila v ústavu více než rok. Vláda se ve svém programovém prohlášení zavázala k profesionalizaci pěstounské péče“ (MPSV 2011).

Bylo zdůrazněno, že děti do tří let by neměly být umísťovány do ústavních zařízení, ale měla by jim být dána možnost vyrůstat v alternativním rodinném prostředí. O děti by se starali profesionální pěstouni. Nároky, které na ně budou kladeny, jsou podstatně vyšší než na klasické pěstouny zejména v oblasti citových vazeb. Profesionální pěstoun si musí s dítětem vytvořit pozitivní vztah a projevovat mu náklonnost, ale zároveň by neměl být vztah nebezpečně prohlubován, neboť hrozí odloučení, které může být trvalé. „Profesionální pěstouni na přechodnou dobu se o dítě budou starat do té doby, dokud si jej původní rodina nebude moct vzít zpět (například v případě nemoci matky), nebo do doby, dokud se nenajde nová rodina, která si jej vezme natrvalo“ (ČTK 2012, podle Česká Televize Brno, 2012) .

Novela zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí vešla v účinnost začátkem ledna roku 2013. Vytváří podmínky pro **profesionalizaci pěstounské péče**. Řeší stanovení podmínek výkonu pěstounské péče, upravuje podmínky výkonu pěstounské péče. Práva a povinnosti pěstounů budou kromě legislativního ukotvení konkrétně vymezeny v dohodách o výkonu pěstounské péče.

Nyní bude s každým pěstounem povinen tuto dohodu uzavírat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo fyzická či právnická osoba pověřená k poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Zde se specifikují práva a povinnosti, individualizují se na konkrétní rodinu. Uzavření dohody bude navazovat na rozhodnutí soudu o výkonu pěstounské péče (MPSV, 2012a).

Osoby pečující mají právo počítat se zajištěním osobní péče v případě nemoci, při vyřizování běžných záležitostí, možnost využít respitní péče minimálně 14 dní za rok pro dítě starší 2 let, zprostředkování odborné pomoci (terapeutické, psychologické), zprostředkování bezplatného vzdělávání v oblasti výchovy a péče o dítě, možnost využít asistence a podpory při návštěvách s biologickou rodinou

Nezbytná povinnost pro osoby pečující je vzdělávat se minimálně 24 hodin ročně. Tato povinnost se vztahuje pro pěstouny vykonávající klasickou pěstounskou péči, tak pro pěstouny vykonávající pěstounskou péči na přechodnou dobu. Kontakt sociálního pracovníka s pěstounskou rodinou podle dohody bude probíhat častěji - 1x za dva měsíce, jak s osobou pečující, tak se svěřenými dětmi. (MPSV, 2013)

Specifickým typem dohody bude dohoda o výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu, která bude navazovat na předběžné opatření nebo rozsudek soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. V případě této specializované pěstounské péče může soud svěřit dítě pouze do péče pěstouna, který je veden ve zvláštní evidenci osob vhodných k výkonu pěstounské péče po přechodnou dobu, a to vždy jen na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Důležitým bodem v zákoně je **sjednocení hmotného zabezpečení pěstounů**

Dávky pěstounské péče byly vyjmuty ze zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Otázka hmotného zabezpečení pěstounské péče bude upravena pouze zákonem

č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Odměna pěstouna bude mít charakter plnění, které pěstounovi a dalším osobám poskytuje místně příslušná krajská pobočka Úřadu práce České republiky a na něž vzniká pěstounovi a dalším osobám nárok při splnění zákonem stanovených podmínek. Dojde k navýšení odměn. Hrubá výše odměny za výkon pěstounské péče je stanovena pevnými částkami, které se svou výší odvíjejí od základní měsíční sazby minimální mzdy. Odměna pěstouna je nově posuzována jako plat pro účely odvádění daně z příjmů fyzických osob, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění.

Pěstounovi, který je zařazen v evidenci pěstounů na přechodnou dobu vedené krajským úřadem, náleží po celou dobu vedení v evidenci krajského úřadu odměna za výkon pěstounské péče na přechodnou dobu.

S legislativním zakotvením institutu dohod o výkonu pěstounské péče se zrušila zařízení pro výkon pěstounské péče podle § 44 a následujících zákona č. 359/1999 Sb.. Pro rozvoj systému náhradní rodinné péče je existence specializovaných zařízení pro výkon pěstounské péče považována za nadbytečnou. Dosavadním zřizovatelům zařízení pro výkon pěstounské péče přitom nebude nic bránit v tom, aby v nových dohodách o výkonu pěstounské péče poskytli pěstounům nad rámec zákona obdobný rozsah hmotné podpory a zajištění. Bude tak možné, aby výkon pěstounské péče pokračoval fakticky za obdobných podmínek jako v dosavadních zařízeních pro výkon pěstounské péče, avšak s tím rozdílem, že byty nebo domy obývané pěstouny a dětmi již nebudou mít status zařízení sociálně-právní ochrany dětí (MPSV, 2012a).

3 Podmínky pro poskytování pěstounské péče

Oblasti týkající se podmínek pro poskytování pěstounské péče jsou rozděleny v této kapitole do dvou podkapitol. První část se věnuje podmínkám, které je nutno naplnit, aby pěstounská péče mohla být vůbec poskytována. Uskutečňuje se v tzv. procesu zprostředkování pěstounské péče. Druhá podkapitola popisuje hmotné zajištění pečujících osob a jim svěřených dětí.

3.1 Proces zprostředkování pěstounské péče

Zprostředkování pěstounské péče spočívající ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte a v zajištění osobního seznámení s touto osobou nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně-právní ochrany uvedené v § 4 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Nerespektováním tohoto ustanovení se fyzická nebo právnická osoba dopustí přestupku nebo správního deliktu. Mezi tyto orgány patří krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, MPSV (Vávrová, Bubleová, 2007, s. 79)

Zprostředkování pěstounské péče podle § 19 zákona č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí spočívá „ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení, ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny, ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.“ (Vávrová, Bubleová 2007, s. 78-79)

Všechny tyto úkony jsou součástí procesu obsahujícího řadu činností a lze je rozdělit do několika fází, do přípravné fáze, výběrové fáze a závěrečné fáze

3.1.1 Přípravná fáze

Přípravnou fází rozumíme všechny činnosti, které jsou uskutečněny v čase od podání žádosti do rozhodnutí o zařazení či nezařazení do evidence žadatelů stát se pěstouny. V přípravné fázi je třeba vyplnit žádost zájemce, shromáždit kompletní spisovou dokumentaci pro krajský úřad a absolvovat odborné posouzení.

Rozhodnou-li se zájemci, že se chtějí stát pěstouni, tak musí navštívit obecní úřad s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu. Sociální pracovník odboru sociálně právní ochrany seznámí žadatele s jednotlivými formami náhradní rodinné péče a celém procesu zprostředkování. Žadatelé obdrží k vyplnění **žádost** o zařazení do evidence zprostředkování pěstounské péče, ke které je nutno doložit zákonem stanovené doklady (MPSV, 2009a) K žádosti je třeba doložit doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu, zprávu o zdravotním stavu, o ekonomických a sociálních poměrech, písemný souhlas, že orgán sociálně-právní ochrany je oprávněn zjišťovat další skutečnosti důležité pro zprostředkování, písemný souhlas na účasti na přípravě k přijetí dítěte do rodiny. (Vávrová, Bubleová, 2007, s. 80-81)

„Sociální pracovník si dále vyžádá výpis z rejstříku trestů a v dohodnutém termínu navštíví žadatele v jejich domácnosti. Po shromáždění všech podkladů obecní úřad postoupí kopii kompletní spisové dokumentace žadatelů neprodleně krajskému úřadu, který vytváří a vede evidenci dětí a žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatelů do této evidence.“ (MPSV, 2009a)

Aby mohli být žadatelé zařazení do evidence, musejí absolvovat tzv. **odborné posouzení**, jehož součástí je psychologické vyšetření, posouzení zdravotního stavu a přípravu k přijetí dítěte do rodiny. Jde o opakovaná setkání. Provádí jej příslušný krajský úřad. (MPSV 2009b, s. 2)

Psychologické vyšetření probíhá ve dvou etapách. V první části psychologové vedou s žadatelem řízený rozhovor. Je zaměřen na anamnestické údaje, na požadavky pěstounů k dítěti a je rovněž příležitostí zeptat se na vše, co je zajímavé v souvislosti s náhradní rodinnou péčí. (Brandejsová, Benešová 2004, s. 155) Druhá část psychologického vyšetření se týká absolvování psychologických testů a doplnění informací v osobních dotaznících. I během psychologického vyšetření získávají žadatelé důležité informace o pěstounské péči. (Brandejsová, Benešová 2004, s. 155)

Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně se musí žadatel podrobit odbornému **posouzení zdravotního stavu** a sdělit údaje o svém zdravotním stavu. „Potvrzení o zdravotním stavu žadatelů vystavuje osobní lékař.“ (Brandejsová, Benešová 2004, s. 155)V rámci odborného posouzení se hodnotí, zda zdravotní stav z hlediska

duševního, tělesného nebo smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě. Hlavním hlediskem je zájem dítěte. Zdravotní stav je zkoumán revizním lékařem krajského úřadu či magistrátu na základě vyžádané lékařské dokumentace. (Brandejsová, Benešová 2004, s. 155)

Odbornou přípravu pro přijetí dítěte má povinnost zajistit krajský úřad nebo o to požádat jiného realizátora. Bývají to akreditované nevládní neziskové organizace. Součástí této přípravy jsou vzdělávací pobyty na různá témata. V rámci nich se provádí i individuální rozhovory se žadateli. Náklady na přípravu hradí příslušný krajský úřad. Stravu a ubytování si účastníci hradí sami. „Výstupem je zpráva, zda žadatelé jsou doporučeni k zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči.“ (MPSV 2009b, s. 2)

Cílem odborné přípravy je snížit rizika selhání žadatelů o náhradní péči. Vychází se z toho, že výchova přijatého dítěte je odlišná od výchovy dítěte vlastního. Je důležité, aby byli pěstouni s těmito rozdíly seznámeni a mohli tak dočasně nebo dlouhodobě poskytnout přijatým dětem co nejlepší rodinné prostředí v náhradní rodině. (Hofrová, Rotreklová, 2009, s. 35)

Po vyhodnocení všech skutečností zjištěných v rámci odborného posouzení krajský úřad žadatele rozhodnutím buď zařadí, nebo nezařadí do evidence.

V případě negativního rozhodnutí mají žadatelé právo se proti rozhodnutí prostřednictvím orgánu, který rozhodnutí vydal, odvolat k Ministerstvu práce a sociálních věcí. (MPSV, 2009a)

3.1.2 Výběrová fáze

„Po vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče následuje vlastní zprostředkování osvojení či pěstounské péče. Nastává doba, kdy krajský úřad průběžně hledá vhodné žadatele pro konkrétní děti, které vede ve své evidenci. Nelze určit dobu, do kdy je možné pro určité dítě nalézt vhodné náhradní rodiče. Záleží zejména na žadatelích, jakou mají představu o přijímaném dítěti, na jejich toleranci a otevřenosti, zda jsou ochotni přijmout a pečovat i o dítě se specifickými potřebami (např. dítě s postižením, jiného etnika, závislost biologických rodičů apod.). Zásada je taková, že se hledají vhodné náhradní rodiče pro děti, nikoli naopak, **rozhodující je zájem a blaho dítěte.**“ (MPSV, 2009a)

V souladu s § 38 a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně ve znění pozdějších předpisů zřizují hejtmani krajských úřadů pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, jako zvláštní orgán kraje, **poradní sbor**. Tvoří jej odborníci působící v oblasti sociálně právní ochrany. Jde o odborníky z oborů pediatrie, psychologie, pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických nebo sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy a zaměstnance krajského úřadu oddělení sociálně-právní ochrany. Poradní sbor se svolává dle potřeby. (Vávrová, Bubleová, 2007, s.89-90)

3.1.3 Závěrečná fáze

Závěrečná fáze se týká vytipování pěstounů pro konkrétní dítě, jejich vzájemnému seznámení, doby v dítěte v předpěstounské péči a celá fáze je zakončena soudním rozhodnutím o svěření dítěte do péče.

„Krajský úřad při zprostředkování pěstounské péče přihlíží k doporučení poradního sboru.“ (Vávrová, Bubleová 2007, s.90) Poradní sbor vytipuje žadatele jako vhodné náhradní rodiče pro konkrétní dítě. Při posuzování záležitosti na výsledcích odborného posouzení dítěte, výsledcích odborného posouzení žadatele, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte. Krajský úřad zašle žadatelům písemné oznámení, na jehož základě se žadatelé mohou seznámit. (Vávrová, Bubleová, 2007, s.89-90)

Jestliže se následně žadatelé rozhodnou dítě přijmout do své péče, požádají příslušný obecní úřad o vydání rozhodnutí o svěření dítěte **do předpěstounské péče**. (MPSV, 2009a)

„V tomto období je možné ověřit a zvážit, zda jsou naplněny předpoklady pro vytvoření skutečně pevného vztahu mezi dítětem a rodinou. Proto je v období předpěstounské péče orgán sociálně právní ochrany oprávněn sledovat průběh této péče a podávat průběžné zprávy příslušnému soudu, který je jako jediný oprávněn o pěstounské péči a o přidělení dítěte do péče rozhodnout.“ (Vávrová, Bubleová, 2007, s. 92-93)

„Vzhledem k tomu, že děti jsou svěřovány do osvojení i do pěstounské péče na základě soudního rozhodnutí, je konečným krokem žadatelů v daném procesu podání návrhu k příslušnému soudu na svěření dítěte do pěstounské péče nebo osvojení.“ (MPSV, 2009a) Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině musí návrh na zahájení řízení o svěření dítěte do péče

budoucí pěstouni učinit nejpozději do tří měsíců od svěření dítěte do předpěstounské péče k příslušnému okresnímu soudu. Neučiní-li tak v zákonem stanovené lhůtě, rozhodnutí o předpěstounské péči zaniká.

3.2 Hmotná podpora pěstounů a dětí svěřených do péče

Se svěřením dítěte do pěstounské péče lze uplatnit možnost čerpání dávek. V zákoně o sociálně právní ochraně je pamatováno na pomoc náhradním rodinám ze strany orgánů sociálně - právní ochrany. Podle § 16a, odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí poskytuje obecní úřad obce s rozšířenou působností osobě, které bylo dítě předáno do péče, pomoc při řešení problémů spojených s péčí o dítě, při podávání návrhů příslušným orgánům na úpravu právního vztahu této osoby k dítěti a při uplatňování nároků, zejména v sociální oblasti. Finanční zabezpečení jak dětí v pěstounské péči tak jejich pěstounů bylo od roku 1995 do minulého roku 2012 zakotveno v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Od ledna letošního roku jsou definovány v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Dávkami pěstounské péče podle § 47 písm. e) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí jsou : příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče. Komu vzniká nárok na jednotlivé dávky si uvedeme v následujících podkapitolách. Podrobnosti o výši příspěvků jsou uvedeny v příloze č. 1.

3.2.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě podle zákona upravujícího státní sociální podporu, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující.

Přehled výše jednotlivých měsíčních příspěvků aktuální v roce 2013 je uveden v příloze č. 1.

3.2.2 Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má **osoba pečující a osoba v evidenci** (osoba pečující i po dosažení zletilosti dítěte, pokud má dítě nárok na *příspěvek na úhradu potřeb dítěte*). Pokud jsou oba manželé osobou pečující nebo osobou v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich.

Přehled výše jednotlivých měsíčních příspěvků aktuální v roce 2013 je uveden v příloze č. 1.

Pokud je osoba pečující nebo osoba v evidenci rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, náleží jí odměna pěstouna vždy, pokud pečuje alespoň o 3 děti nebo o alespoň jedno dítě ve II., III. nebo IV. stupni závislosti. V ostatních případech (pečuje-li o 1 nebo 2 zdravé děti či děti v I. stupni závislosti), jí náleží odměna pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na její sociální a majetkové poměry a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.

Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravující daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti.

3.2.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče.

Přehled výše jednotlivých měsíčních příspěvků aktuální v roce 2013 je uveden v příloze č. 1.

3.2.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Podmínkou dále je, že osoba pečující nesmí motorové vozidlo používat k výdělečné činnosti.

3.2.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25 000 Kč. (MPSV 2012b)

4 Vybrané těžkosti při poskytování pěstounské péče

Do pěstounské péče jsou většinou svěřovány děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (u nás hlavně děti romské). (Bubleová, 2002, s. 19) „Potvrdilo se, že výchova svěřených dětí klade v tomto ohledu na pěstouny značné nároky a to nejenom z důvodu poměrně časté existence poruch a potíží u dětí v pěstounské péči, ale zejména i pro několikanásobnou kombinaci handicapů dětí nebo souběžný výskyt stejných problémů se kterými se pěstouni musejí vyrovnávat u více dětí najednou.“ (Haberlová, Bubleová, 2007, s. 17) Kromě obtíží spojených s handicapem dětí se pěstouni setkávají i dalšími těžkostmi. Koluchová (2002b, s.111) upozorňuje na těžkosti vzniklé špatnou motivací pro pěstounskou péči, neznalostí minulosti dítěte, úskalím vzniklým ve spojitosti s biologickou rodinou, s výchovou dětí. Těžkosti mohou také nastat při jednání s úřady nebo jestliže se rodina před okolím uzavře. Z psychologického výzkumu pěstounských rodin (Sobotková, 2003, s. 28-31) je patrné, že těžkosti vnímali pěstouni v malé míře informovanosti o přijímaném dítěti, s pomocí odborných služeb, s poruchami chování přijatých dětí. Problémy nastávaly při neadekvátní motivaci pro pěstounskou péči manželů nebo nepřipravenosti případně nesouhlasu vlastních dětí s pěstounskou péčí. Dá se říci, že obtíže v pěstounské péči mohou vzniknout působením různých aktérů, kteří přicházejí do kontaktu s výkonem pěstounské péče nebo do kontaktu s pěstouny či přijatými dětmi. Některá se skrývají na straně potenciálních rodičů, jiná mohou být na straně dítěte, další se dotýkají nově vznikajících vztahů v rodině, kontaktu s biologickou rodinou a kontaktu s okolím. Těžkosti popsané v této kapitole jsem rozdělila podle aktérů s nimiž jsou spojeny.

4.1 Těžkosti spojené s osobou pěstouna

Mezi těžkosti na straně pěstounů patří neadekvátní motivace, špatné odhadnutí sil, přílišný spěch při sžívání s přijatými dětmi, obtížné vytváření výchovných přístupů k vlastním a přijatým dětem, osamocení pěstounů-ztráta sociálních kontaktů

Těžkosti nemusejí být hned zpočátku vidět, ale jejich zárodek vzniká již při motivaci pěstounské péče.

4.1.1 Neadekvátní motivace

Neadekvátní motivace snižuje adaptaci dětí a dokonce radikálně snižuje dlouhodobé fungování rodin. Za rizikový faktor se považuje, je-li dítě náhradou za ztrátu vlastního dítěte nebo doplňuje-li rodinu do běžného standartu – rodin s dětmi, protože manželé jsou bezdětní. Zvláště nebezpečné je, pokud je motivace o náhradní rodinnou péči podmíněna snahami zachránit rozpadající se manželství (Hortová 2003, s. 7). Jako nesprávné se také hodnotí, řeší-li rodina pěstounskou péčí nevyhovující zaměstnání nebo dočasnou nezaměstnanost ženy. (Sobotková 2003, s. 28) V pohledu na pěstounskou péči by se měli manželé shodnout. Není dobré brát na lehkou váhu, když jeden z partnerů má malou motivaci pro vykonávání náhradní rodinné výchovy. (Koluchová 2002b, s. 112) V motivaci a v rozhodování o výkonu pěstounské péče mohou sehrát roli i vlastní děti. Sobotková (2003, s. 28) upozorňuje na úskalí spojené s tím, když vlastní děti nejsou na přijetí nového člena do rodiny připraveny a aktivně s tím nesouhlasí.

4.1.2 Špatné odhadnutí svých sil, osobních hranic

Špatné odhadnutí svých sil může znamenat později velmi obtížné zvládnání péče. Rozhled o daném tématu a zamyšlením nad svými osobními limity, charakterovými vlastnostmi, zvažování pro a proti, je na místě. V objektivním pohledu do problematiky pomáhají informace z literatury a od sociálních pracovníků. Zkušenosti a názory mohou předat i pěstouni, kteří s ní mají několikaleté zkušenosti. (Koluchová 2002b, s. 111) Po prostudování informací, kdy už partneři mají větší rozhled o daném tématu, by měli být k sobě upřímní, sami by si měli položit otázku, zdali jsou vybaveni takovými vlastnostmi, odolností, trpělivostí, která jim pomůže výchovu svěřených dětí zvládnout. Mohou si položit otázky na tělo. Nevypovokuje mne agresivní dítě k zuřivosti? Mám na to? V rozhodovací fázi se někdy může odhalit nevyzrálost nebo různá omezení pro výkon pěstounské péče. (Koluchová 2002b, s. 112)

4.1.3 Přílišný spěch při sbližování a sžívání dětí

I když je motivace a vzhled do pěstounské péče dobrý může se stát problém při samotném přijetí dítěte a ze začátku společného sžívání. Přílišný spěch při sbližování a sžívání dětí může narušit důvěru dítěte, způsobit situace, kdy se dítě cítí spíše ohroženo než v bezpečí. (Koluchová 2002b, s.114)

4.1.4 Samotná výchova

Samotná výchova představuje asi největší úskalí podle Koluchové (2002, s.120), které pěstouni prožívají a řeší. Pro pěstouny platí stejně jako pro všechny rodiče zásada, že rodina musí mít určitý řád, aby mohla plnit všechny své funkce. Přehnaně ochránářské postoje, nedůslednost, měkká nebo někdy příliš tvrdá výchova nepatří mezi vhodné postoje vůči přijatému dítěti. (Koluchová 2002b, s. 121) Podle Sobotkové (2003, s. 29) se ve výzkumu pěstounských rodin v letech 1999-2001 ukázalo, že pěstouni potřebují naléhavě informace o poruchách dětí. Často je při výchovných praktikách tíží pocit viny. Nejsou si jisti správným postojem k dítěti. Nevhodné chování dětí vnímají jako vlastní selhání. V otázce výchovy vyplynulo, že je obtížné vyvážení výchovných přístupů k vlastním a přijatým dětem. (Sobotková 2003, s. 30)

4.1.5 Osamocenost pěstounů

Náročnost výchovy, řešení problémů, s nimiž se běžná biologická rodina nesetkává může být následek ztrátu sociálních kontaktů. Určitá osamocenost může plynout v některých rodinách i z toho, že nechtějí být přehnaně sledováni, ani od sousedů ani nechtějí, aby jim sociální pracovnice příliš zasahovala do výchovy. Někdy je pěstounská rodina tak uzavřená, že potřebné informace týkající se dětí nesdělují ani školním pedagogům nebo zdravotníkům. (Kolouchová, 2002, s. 124) Utajování všeho přede všemi, kteří by o tom měli vědět a uměli pomoci, není dobrým postojem vůči dítěti. (Koluchová 2002b, s. 121) Uzavírání rodiny před okolním světem, před pomocí vede k izolaci, ztrátě sociálních kontaktů.

4.2 Těžkosti na straně přijatých dětí

Častá existence poruch a potíží u dětí v pěstounské péči je další velkou oblastí těžkostí spojených přímo s přijatými dětmi. Pěstouni se u dětí setkávají nejčastěji s vývojovými poruchami, poruchami chování a somatickými onemocněními.

4.2.1 Vývojové poruchy

Do vývojových poruch řadíme mentální retardaci, vývojové poruchy řeči a učení, specifickou vývojovou poruchu motorické funkce a poruchy autistického spektra. (Malá, Kocourková, Hrdlička, 2008, s.115-144)

Mentální retardace je stav související s opožděným nebo omezeným vývojem myšlení, snížení schopností, které vytvářejí celkovou úroveň inteligence. Jsou opožděné poznávací, komunikační, motorické a sociální funkce a projevy, může a nemusí se vyskytovat ve spojení s jinými psychickými nebo tělesnými obtížemi. (Vagnerová 1999, s. 146-147) Příčinou mentální retardace mohou být faktory dědičně podmíněné, nebo genetické poruchy (chromozomální odchylky), metabolické poruchy, virové infekce, vliv záření. nebo v postnatálním vývoji. Poškození mozku může být vyvolané intoxikací, následkem traumat (při nedostatečném přísunu kyslíku během porodu, stlačením hlavičky). (Vagnerová 1999, s. 147). Podle závažnosti postižení dělíme mentální retardaci do čtyř stupňů, na lehkou, středně těžkou, těžkou a hlubokou mentální retardaci. Každý stupeň je dán určitou mírou inteligenčního kvocientu.

Vývojové poruchy řeči a učení jsou okruhem poruch, u nichž způsob osvojování je narušen od raných období vývoje (Malá, Kocourková, Hrdlička 2008, s. 124) Tyto poruchy nevznikají v důsledku mentální retardace, ani je nelze přičíst neurologickým abnormalitám, senzomotorickým poruchám či vlivům prostředí. Vývoj řeči a jazyka má významnou úlohu ve vzdělávání dítěte v komunikaci, v emocionálním vývoji, ve vytváření vztahů. (Malá, Kocourková, Hrdlička 2008, s. 124)

Porucha artikulace bývá nejčastěji zachycena mezi 3. a 4. roku dítěte, v některých případech i později. Dítě špatně artikuluje, komolí výrazy nebo vynechává hlásky, nebo si tvoří i nová slova. Dochází ke zkreslování řečového projevu později. Ke zlepšení dochází během vývoje přibližně v 9. a 10. roce dítěte. Porucha řeči spojená i s poruchou učení bývá příčinou sociálních, emočních problémů. Poruchy učení jsou specifické poruchy, u nichž je postiženo normální osvojování školních dovedností v oblasti čtení (dyslexie), psaní (dysgrafie), počítání (dyskalkulie). (Malá, Kocourková, Hrdlička 2008, s. 129)

Specifická vývojová porucha motorické funkce nepříznivě ovlivňuje vývoj všech funkcí, které jsou na schopnostech a dovednostech pohybu závislé. Pohybová koordinace je zřetelně pod úrovní věku. Může se projevit opožděním jemné i hrubé motoriky. Není však způsobena mentální retardací nebo nervovým onemocněním. (Malá, Kocourková, Hrdlička 2008, s. 132) Pohybové postižení je příčinou omezení samostatnosti, posiluje závislost na jiných lidech. Hybnost dolních končetin je prostředkem pro získávání zkušeností, poznávání prostředí, orientaci v něm. Umožňuje odpoutání se ze závislosti na jiných lidech. Hybnost

dolních končetin je důležitá pro vlastní sebeobsluhu, vyjádření citového vztahu blízkosti druhým lidem. Manuální zručnost je důležitá pro pracovní činnost. Dítě může být neobratné, mít potíže ve škole s kreslením, psaním, sportovní aktivitou. K těmto potížím se mohou přidružit emocionální potíže a problémy s chováním. (Malá, Kocourková, Hrdlička 2008, s. 132)

Poruchy autistického spektra představují dětský autismus, Aspergerův syndrom, Rettův syndrom, a atypický autismus, dezintegrační porucha. Společným znakem je, že autismus vzniká jako důsledek organického postižení mozku, ale skutečná příčina není jednoznačně objasněna. Na jeho vzniku se může podílet několik faktorů (Vagnerová 2004, s. 318) Nelze vyloučit genetickou podmíněnost, ani exogenní vlivy například infekce v prenatálním vývoji. Ze zobrazovacích medicínských metod je prokazatelné, že autismus se vyskytuje tam, kde jsou změny v mozkové kůře nebo je menší výskyt nervových spojení v částech mozku. Je zjištěno, že autisté často trpí schizofrenií. Vnější faktory, jako je chování rodičů k dítěti nebývají příčinou vzniku autismu. (Vagnerová, 2004, s.319) „Vývoj autistických dětí je nejen opožděný, ale bývá i kvalitativně porušený a nerovnoměrný.“ (Vagnerová 2004, s. 319) U dětského autismu je velmi narušen mentální vývoj. Důsledkem poruchy je, že dítě dobře nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá. Projevuje se poruchou sociálního porozumění, komunikace, typické je nápadně stereotypní chování. K lidem si autisté neumí vytvářet citovou vazbu a nechápou význam mezilidských vztahů. Velkým problémem je adaptace dětí samotných v neznámých místech, souvisí s tím i orientace. Speciální výchova mírní problematické chování (agresivitu, sebezraňování, záchvaty vzteku), byl zaznamenán nárůst IQ, zvýšení adaptability a samostatnosti. K úplnému potlačení příznaků autismu v 98% případů nedochází.

4.2.2 Poruchy chování a emocí

Ve většině případů mají přijaté děti potíže s chováním. (Sobotková 2003, s. 29) „Chování dítěte odráží souhrnnou schopnost organismu přizpůsobovat se zevním i vnitřním podmínkám a zpětně na ně reagovat.“ (Třesohlavá, 1982, s. 392) Mohou být dány vrozenými dispozicemi, stavem organismu po psychické a tělesné stránce, prostředím, ve kterém dítě vyrůstá. Záleží ale i na temperamentu a věku dítěte. (Třesohlavá, 1982, s. 392) Některé poruchy chování dětí jsou způsobeny vlivem psychické deprivace, kterou byly děti poškozeny jak v původní rodině, tak v ústavní výchově. (Sobotková 2003, s. 29).

Psychická deprivace „Bývá definována jako psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dostatečně dlouhou dobu.“ (Langmaier, Matějček 1974, podle Matějček, Dytrych, 1997 s. 196) Je definováno a výzkumně ověřeno pět základních potřeb, které dítě musí být od počátku uspokojováno, aby dítě mohlo vyrůst v osobnost psychicky zdravou a zdatnou. Jsou jimi - potřeba stimulace, potřeba smysluplného světa, potřeba jistoty, potřeba otevřené budoucnosti, potřeba společenské hodnoty.

Potřeba přísunu podnětů, **potřeba stimulace** je důležitá zejména v raném vývoji dítěte. Už od prvních dnů života je dítě schopno registrovat a zpracovávat podněty z okolí pomocí smyslů. Aby se dítě vůbec mohlo stát přiměřeně vnímavým a aktivním, musí se jeho nervový systém naladit na určitý optimální přívod podnětů. S přísunem podnětů souvisí **potřeba smysluplného světa** souvisí s přísunem okolních podnětů. Podněty by měly být přijímány podle řádu a smyslu, aby se z nich mohly stát zkušenosti a poznatky. Uspokojení této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by byly jinak chaotické a nezpracovatelné staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoliv učení. (Dytrych, Matějček, 1994, s. 196) V oblasti citových vztahů k lidem je důležitá **potřeba jistoty** Tím, že dítě přilne v raném dětství na mateřskou osobu, dokáže pak v pozdějším věku dobře navazovat vztahy, mít důvěru k druhým. Přimknutí ke specifickému objektu, většinou jím bývá matka, se nazývá attachment. Vztah k jedné osobě v dětství musí být vzájemný, hluboký, láskyplný a trvalý, aby poskytoval dítěti pocit jistoty. (Kovařík 1999, s. 27) Nenaplněním této potřeby může vést k úzkosti, později k agresivnímu či jinému společensky nežádoucímu chování. Specifikem náhradní výchovy je, že dítě a vychovatel nebo náhradní rodič nemají spolu stejnou minulost a v mnohých případech ani společnou budoucnost. Nemohou vytvářet dostatečné podmínky pro jeho zakořenění. Dítě těžko získává stabilitu. a obtížně je u něho naplňována **potřeba otevřené budoucnosti** (Škoviera 2007, s. 125) Podle přijetí dítěte do rodiny, oceňování může dítě získat vědomí vlastní hodnoty. Může tedy i náhradní naplňovat **potřebu společenské hodnoty**. Pokud získá člověk zdravé sebevědomí, může být oporou druhým lidem. (Kovařík, 1999, s. 27) Psychická deprivace nemůže zrušit, zničit, vymazat, to co je dáno geneticky, ale potlačuje, oslabuje a utlumuje to, co se dále děje výchovou. (Třesohlavá, 1982, s. 392)

Může se stát, že psychická deprivace v kombinaci s genetickými dispozicemi, má za následek chování, které není v souladu se sociálními normami. Toto chování v dětském věku rozlišujeme na dvě kategorie - neagresivní porušování sociálních norem a agresivní poruchy chování.

Do **neagresivních poruch chování** patří lhaní, krádeže, toulání, útky.

Lhaní u dětí bývá prostředkem, jak se vyhnout nepříjemné situaci. Pravá lež je charakteristická úmyslem a vědomím nepravosti, jde o obranný mechanismus. Při hodnocení lži u dětí se sleduje frekvence, okruh osob, kterým lže, specifčnost situací, v jakých dítě přistupuje ke lži. Není projevem obranného jednání, když je lež zaměřená na poškození jiné osoby. Můžeme předpokládat horší prognózu dalšího vývoje dítěte. Takové jednání je znakem egoismu, necitlivosti. (Vágnerová 1999, s. 280)

Krádeže jsou charakteristické svoji záměrností.. Dítě zná cíl a má i motiv, proč krade. Musíme však podotknout, že jako krádež hodnotíme takové jednání, když dítě rozumově chápe pojem vlastnictví a je schopné akceptovat normu chování, která vymezuje odlišný vztah k vlastním a cizím věcem. Rozlišujeme příležitostné krádeže, předem promyšlené krádeže a opakované krádeže v partě. (Vágnerová 1999, s. 282)

Útky řeší dítě pocit vlastního ohrožení. Dítě toto chování přijme za své, jestliže rodina ztrácí svoji funkčnost. Útky se dále dělí na reaktivní, chronické a toulání. U reaktivních nebo-li impulzivních jde spíše o zkratovité jednání, například uteče z obavy z trestu. Je to projev určitého zoufalství. Dítě nechce zažít ponižující, zahanbující pocit. U chronických úteků jde už o plánované akce. Většinou vyplývají z dlouhodobých problémů. Dítě nebývá v takových případech v rodině akceptováno, může být zanedbáváno i týráno. (Vágnerová 1999, s. 281)

Toulání dětí pak navazuje na opakované útky. V rodinách chybí citová vazba k dítěti, rodina je dysfunkční. Toulavé jedinci kradou, bývají často obětí zneužívání a sklouznou k požívání drog. (Vágnerová 1999, s. 281)

K **agresivním poruchám** řadíme šikanu, vandalismus, přepadávání. „Lze je definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých subjektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování nebo

ničení. Agresivní chování je obvykle prostředkem jak dosáhnout uspokojení, kterému stojí v cestě překážky.“ (Vagnerová 1999, s. 266) Příčinou mohou být vrozené dispozice, ale je nutno také dodat, že se může rozvinout učením. U dítěte v rodině mohou být posilovány agresivní projevy. Dítě si svým chováním něco získá a vidí užitečnost se chovat agresivně. Nebo přejímá agresivní chování od lidí, kteří jsou pro něj významní a napodobuje je. (Vagnerová 1999, s. 267) „Šikanu lze definovat jako násilné ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.“ (Vagnerová 1999, s. 283) Poruchy v dětském věku mohou mít přechodný charakter, ale mnohdy fungují jako signál poruchy osobnosti, která představuje zvýšené riziko budoucího problematického chování. Delikventní chování jen vzácně vzniká až v dospělosti. (Vagnerová 1999, s. 275)

V časopise Sociální práce Milka Hortová (2003, s. 7) uvádí, že se v praxi setkala s poruchami chování u dětí, provázené disharmonickým vývojem i poruchami osobnostmi. V některých případech bylo nutné pěstounskou péči zrušit, protože pěstouni nebyli schopni zodpovídat za dítě a jeho výchovu. Ve srovnání s většinou pěstounských rodin však šlo o případy ojedinělé.

4.2.3 Somatické postižení

Somatické postižení také bývá častým onemocněním, se kterými se pěstouni potýkají. Mohou to být onemocnění postihující dýchací, cévní, urologické, trávicí, smyslové ústrojí nebo jen jednotlivé orgány. (Sobotková 2003, s. 29) Takové onemocnění se může projevit zhoršeným fungováním. Příčinou může být vrozená vada (defekt) nebo snížená funkce samotného orgánu nebo systému orgánů. Ze somatických onemocnění na základě literatury popíši onemocnění, se kterými jsem se u dětí pěstounů za dobu osmileté praxe práce s nimi setkala. Popíši astma a celiakii. Ze zástupců smyslových vad popíši šilhavost.

Astma je dětské onemocnění. Tento termín se užívá souhrnně pro všechny stavy, jejíž podstatou jsou záchvaty dušnosti, způsobené přechodným zúžením průdušek. Zúžení dýchacích cest vyvolávají různé spouštěče. Spouštěčem mohou být pyly, námaha, emoce, teplo, zima, cigaretový kouř, nachlazení. (Ayres 2001, s. 15-17) Výsledkem reakce na spouštěč je pískavý dech, dušnost, kašel, tlak na hrudi. Pískavý dech se objevuje jako reakce na specifický podnět nebo i bez zjevného důvodu. Může jej provázet dušnost, ale i nemusí.

Nedostatek dechu bývá provázeno také kašlem. Kašel je suchý bez vykašlávání hlenu. Častý příznak astmatu je i tlak na hrudi. K tomu, aby nedošlo k selhání plic napomáhá dobrá léčba. Podávají se preparáty na rozšíření průdušek, protizánětlivé léky (Ayres 2001, s. 7-9) Většinou se na astma neumírá, ale k úmrtí by mohla vést špatně stanovená diagnóza či léčba.

Celiakie je chronické autoimunitní onemocnění tenkého střeva, které je citlivé na směs bílkovin zvanou lepek. Lepek je obsažený především v pšeničné mouce, ale také v žitu a ječmeni.

Touto chorobou onemocní jen predisponovaní jedinci, kteří vytvářejí přehnaně protilátky proti některým enzymům a bílkovinám, které jsou součástí lepku. Tyto protilátky vytvářejí tak komplexy poškozující následně sliznici střeva tím, že tam vyvolají zánět, který při déletrvajícím průběhu postupně mění její vzhled i funkci.

Celiakie je bohužel zapříčiněna převážně geneticky. Může se objevit v kterémkoliv věku. V dospělosti se tak děje často po duševní nebo tělesné zátěži nejrůznějšího druhu (u ženy to například může být porod, u obou pohlaví jakákoliv operace) většinou mezi 30. - 40. rokem.

Fyzická a duševní zátěž, kterou jsem zmínila na začátku, už je jen spouštěcím faktorem, nikoliv příčinou choroby. Děti, postižení touto chorobou bývají především slabí, výrazně hubnou a mají průjmy (z poruchy vstřebávání vody) vyznačující se žlutou barvou, protože nevstřebávají tuky. Slabost je podmíněna kromě nedostatečné výživy spojené s energetickým deficitem také chudokrevností (anémií). (Jodl, 1982, s. 255 - 259)

Šilhavost je takový stav, kdy osy vidění obou očí nesměřují současně k fixovanému objektu. Spolu s krátkozrakostí, dalekozrakostí, astigmatismem a tupoizrakostí je řadíme do refrakčních poruch. Sovák (1980, podle Novotná, Kremličková, 1997 s. 86) uvádí, že „Refrakční poruchy vznikají porušením správného poměru mezi délkou oka a lomivostí optického prostředí.“ Předpokladem k tomu, aby oko dobře fungovalo je dobrý fyziologický vývoj oka dítěte v průběhu těhotenství, schopnost obou očí lámat paprsky do jednoho místa, neporušená zraková dráha, správně fungující okohybný aparát a neporušená funkce mozku. Pokud podmínky splněny nejsou, může dojít k šilhání neboli strabismu. Šilhání je průvodním jevem při porušení tzv. binokulárního vidění. (Novotná, Kremličková, 1997, s. 88) Objekt je

vnímám oběma očima, ale výsledně se vytvoří obraz zkreslený a méně zřetelný. Vada může být způsobena tím, že jedno oko je postižené, vidí málo nebo vůbec ne. Výsledkem dlouhodobého potlačování vjemu oka je tupozrakost. Je to zároveň nejzávažnější komplikace šilhání. (Šácha, 2005) Při poruše lehčího rázu, dostává dítě okluzor na zdravé oko, aby dítě bylo nuceno vyřazené oko používat. Při těžší poruše bývá dítě hospitalizováno a podrobno dalším léčebným procedurám. (Novotná, Kremličková, 1997, s. 88)

4.3 Těžkosti v rodinných vztazích

Po přijetí nového člena se mění vztahy v celé rodině. Když přijímají dítě pěstouni, obvykle už nějaké dítě mají a určité zkušenosti s výchovou už mají. Přesto je nové dítě zátěž jak časová tak psychická. S odstupem času pěstouni často přiznávají, že první přijaté dítě bylo větší zátěží než si dovedli představit, zvláště když mělo zdravotní či psychické obtíže. (Koluchová 2002b, s. 121)

„Problémy různého druhu i intenzity mohou vznikat také ve vztazích vlastních i dříve přijatých dětí k dítěti novému.“ (Koluchová 2002b, s. 122) Osobní potřeby a práva narážejí na potřeby a zájmy toho druhého. Objevuje se žárlivost. Tato emoce a sourozenecká rivalita je v určité dávce mezi sourozenci přirozená a normální. Mohou svým způsobem někdy pozitivně stimulovat sociální i kognitivní vývoj dítěte, přispívat k formování jeho identity. Nepříjemné a nebezpečné jsou, když překročí zdravou míru. Pak se mnohdy stávají poradenským případem. Žárlivost však nebývá hlavním problémem, většinou je doprovodným znakem problémů jiných. (Matějček 2005, s. 367) Prevencí a nástrojem k minimalizaci problémů ve vztazích mezi sourozenci bývají rozhovory vedené v přípravě v procesu zprostředkování nového dítěte. Rozhovory se vedou s budoucími rodiči i s dětmi, které již v rodině jsou. (Koluchová 2002b, s. 122)

Vztahy se formují i v širší rodině. Někteří pěstouni mají zkušenost s **nepochopením ze stran prarodičů a absencí jejich podpory**. Tento faktor výrazně zatěžuje fungování pěstounských rodin. (Sobotková 2003, s. 30)

4.4 Těžkosti s okolím

Pěstounská rodina může být více pozorovaná i podezírána. Upozorňují na toto úskalí při přípravě upozorňují odborníci. (Koluchová 2002b, s. 122) Irena Sobotková (2003, s. 30)

uvádí výsledky z psychologického výzkumu pěstounských rodin, prováděného v letech 1999 - 2001, že 40 % rodin má vztahy s okolím dobré, bez problémů. Většinou se však vztahy utvářely postupně - ze začátků stálo na straně okolí hodně **předsudků, nedůvěry a údivu**. O zkušenostech s předsudky ze stran veřejnosti nebo i prarodičů mluví i Barbora Holá, která zpracovávala pohledy pěstounů na různých seminářích. Mluví o tom, že veřejnost je málo informována a problematice pěstounské péče, proto mohou pěstouni v tomto směru zaznamenávat nedůvěru a mohou i cítit **nízkou společenskou prestiž** při výkonu pěstounské péče.

Alarmující je, že 10 procent rodin se setkala s nepřívětivými reakcemi a **nepochopením ze strany učitelů**. Nevraživost na základě xenofobie, strachu z jinakosti, se vyskytuje hlavně vůči romským či jinak odlišným dětem. (Sobotková 2003, s. 30)

Nedostatečná spolupráce s úřady bývá další obtížnou situací s nimiž se musejí pěstouni potýkat. Komplikace souvisejí s právním postavením pěstounů vůči přijatým dětem a mnohdy s problematickou spoluprací některých pracovníků odborů sociálně právní ochrany dětí nebo přístupem pracovníků z dětských domovů. (Holá 2007, s. 49) Ne vždy získají pěstouni dostatek informací o přijímaném dítěti. (Holá 2007, s. 49) Nedostatek informací neumožňuje předvídat, jak se bude dítě vyvíjet. Nepříznivé genetické faktory ve spojení s citovým strádáním a dalšími negativními okolnostmi se mohou projevit po určité době společného soužití v pěstounské rodině nebo v náročnějším vývojovém období dítěte například v pubertě. Stanovení vývojové prognózy i v případě, že anamnestické údaje máme, bývá vždy složité a má jen pravděpodobnostní charakter. Nikdy nedokážeme s větší jistotou předvídat, jak se bude dítě vyvíjet a jak se nám podaří je vychovat. To nedokážeme ani v případě vlastních dětí. V náhradní rodinné péči však jde o děti, které byly geneticky vybaveny jinými lidmi než těmi, kteří je vychovávají. (Hortová 2003, s. 7) „Je nutné dodat, že problémy se sociálními pracovníky nelze generalizovat. Mnoho pěstounů má velice dobré zkušenosti se spoluprací s pracovníky sociálně-právně ochrany zejména ve vyřizování dávek a úpravy právních vztahů k přijatým dětem. **Podpůrná role** těchto pracovníků ve vztahu k výchově dětí je o poznání menší než v neziskových organizacích, což souvisí zřejmě s personální kapacitou odborů sociálně právní ochrany dětí.“ (Holá 2007, s. 49)

Úskalí v pěstounské péči se mohou vyskytnout v kontaktu s okolím. Za okolí, jak je již z předchozího textu patrné, považuji vše, co nemá přímý vztah s rodinou. Jsou to subjekty,

kteře nežijí přímo v rodině. Stojí tedy vně, ale mohou být pomocí pěstounským rodinám, jejich dětem. Jedná se o sousedy, širší veřejnost, odborné služby, pedagogy. Ze stran veřejnosti pociťují pěstouni předsudky, nedůvěru. V souvislosti s tím i malou společenskou prestiž. S nepochopením se setkávají i ze stran pedagogů. Při jednání s úřady hodnotí jako těžkost nedostatek informací o přijímaném dítěti, nedostatečnou spolupráci a malou podpůrnou roli.

4.5 Těžkosti spojené s biologickou rodinou

Vztah a kontakty s biologickou rodinou jsou další oblastí, která může přinést ve výkonu pěstounské péče určité obtíže. Velkou zátěží pro náhradní rodiče může být období, kdy přijaté dítě hledá své kořeny a další těžkosti může způsobovat kontakt s biologickou rodinou nebo jejím nevhodným zasahováním do rodiny.

Některé děti v pěstounské péči své rodiče neznají. Touha je poznat velmi silně vyvstává v období puberty. Dítě v tomto klíčovém období buduje vlastní identitu, hledá svoje kořeny. Úkolem náhradních rodičů je provést dítě všemi peripetemi tohoto hledání, pomoci dítěti začlenit svoji minulost do přítomnosti a předat mu naději, že to lepší je teprve čeká. (Hortová 2003, s. 7). Některé děti v pěstounské péči své rodiče znají a udržují s nimi kontakt. Pěstounské rodiny si můžeme z hlediska kontaktů s původní rodinou rozdělit do dvou skupin. Jednu skupinu vytváří ti, kdo se starají o děti, jejichž rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Druhá je tvořena těmi, kteří přijali do péče děti rodičů, kterým rodičovská zodpovědnost zůstala. Snazší situaci mají ty, kde rodiče přijatých dětí byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Mnozí žadatelé se obávají **nevhodného zasahování do výchovy** a stresových situací z neočekávaných návštěv. Proto někteří pěstouni mají ve svých požadavcích, aby rodiče dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, i když jinak jsou ve svých požadavcích tolerantní - jsou ochotni přijmout dítě tmavší pleti, zdravotně postižené, sourozence.“ (Koluchová 2002b, s. 116-117) Spolupráce náhradního rodiče a biologického má mnoho bariér, které způsobují negativní pohled na „toho druhého“ i vlastní nejistoty. K tomu, aby spolupráce mezi biologickým a náhradním rodičem byla smysluplná, je důležité, aby splňovala několik podmínek Neměla by prohlubovat rozpor mezi původním a náhradním prostředím, neměla by účastníky stavět proti sobě a ohrožovat je, měla by být výsledkem svobodné volby všech zúčastněných, měla by dítěti pomoci k pochopení situace, ve které se ocitlo a k vyrovnání se s ní. (Škoviera 2007, s. 134)

5 Možnosti pomoci pěstounským rodinám na Litomyšlsku

5.1 Litomyšlsko

Litomyšl se nachází na horním toku řeky Loučné v mírně zvlněné krajině Loučenské tabule v nadmořské výšce mezi 310 a 385 m. Administrativně spadá do Pardubického kraje. V současnosti má více než 10 000 obyvatel. Díky své historické hodnotě byla Litomyšl v roce 1965 prohlášena za městskou památkovou rezervaci. (Boštík, Hudeček 2008, s. 5). Z kulturně historického hlediska je Litomyšl jedním z nejzajímavějších měst české republiky. Není totiž významné epochy dějin, která by s tímto východočeským městem nějak nesouvisela. (Boštík, Hudeček 2008, s. 5) Město samotné a třicet přilehlých integrovaných obcí jako je například Nová ves u Litomyšle, Pohodlí, Kornice, Nedošín, Pazucha, Suchá tvoří region Litomyšlsko.

5.2 Popis pěstounské péče na Litomyšlsku

Pěstounská péče se v litomyšlském regionu vyskytovala a vyskytuje. Převažuje zde pěstounská péče v malých rodinách. Tři rodiny na Litomyšlsku vykonávají skupinovou pěstounskou péči. Většinou přijali do své péče sourozenecký pár. Dvě rodiny z nich vychovávají čtyři děti a jedna osm dětí. V Litomyšli a jejím okolí je poskytována také pěstounská péče příbuzenská. V několika případech bylo dítě svěřeno prarodičům. Je to většinou z důvodů, že rodiče nebo jeden z rodičů zemřel. Celkem je v pěstounské péči třicet pět dětí z toho devět v příbuzenské pěstounské péči.

V poslední době je zaznamenán v tomto regionu nárůst zájmu o pěstounskou péči. Za poslední dva měsíce přibyly čtyři žádosti. V minulosti byl stejný počet žádostí přijat za celý rok. Lze předpokládat, že se tak děje v souvislosti s nastavením profesionální pěstounské péče v novele zákona o sociálně právní ochraně dětí, účinné od ledna 2013. Návrh novely byl značně medializován, a tak je možné, že někteří zájemci vidí v této možnosti zdroj příjmu. (viz. Přílohu č. 3)

5.3 Neziskové organizace podporující pěstounskou péči na Litomyšlsku

Kromě orgánu sociálně-právní ochrany poskytují služby pěstounským rodinám i některé nestátní neziskové organizace. Sociální pracovnice obecního úřadu v oblasti náhradní rodinné péče nemohou zajistit vše, co pěstounská péče potřebuje. Nemohou postihnout péči

o rodinu jako celek, zaměřenou na dynamiku jejich vztahů, na vyrovnávání deprivčních projevů přijatého dítěte a na všechny možné problémy. Proto je spolupráce s dalšími odborníky a institucemi naprosto nutná. V následujících odstavcích popíši organizace, které jsou dostupné pěstounům na Litomyšlsku. Některé mají celorepublikovou působnost, jiné jsou regionální.

Mezi celorepublikové organizace zaměřené na NRP patří **Fond ohrožených dětí, o.s.** (dále FOD). Sdružení se zaměřuje na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem. Poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc náhradním i potřebným rodinám s vlastními dětmi a pořádá poradensko - relaxační pobyty, letní dětské tábory a jednodenní akce pro pěstounské a osvojitelské rodiny. Provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek. Věnuje se také osvětové činnosti v oblasti sociálně právní ochrany dětí a usiluje o změny v legislativě. Pobočky FOD naleznete v seznamu organizací v rámci jednotlivých krajů (Kunešová, Boháčová, Holá 2007, s. 188) Pobočka fondu se nachází přímo v Pardubicích. Je zde umístěn Klokánek, který slouží jako útočiště pro opuštěné děti než se dostanou do rodiny.

Další NNO s celorepublikovou působností je sdružení **Rozum a Cit, o.s.** Sdružení se zaměřuje na pomoc opuštěným a sociálně znevýhodněným dětem prostřednictvím podpory pěstounských rodin. Mezi hlavní aktivity patří provoz kontaktního a poradenského centra, organizace setkání pěstounů, odborných seminářů a výtvarných a arteterapeutických dílen pro děti.

Tato organizace zřídila nadační fond s názvem **Rozum a Cit , Nadační fond**, který se zaměřuje na podporu pěstounských rodin. Kromě dalších aktivit přispívá především na přestavbu nebo rozšíření obydlí, vybavení dětských pokojíků, zdravotnické, rehabilitační a výukové pomůcky, rekonstrukci bezbariérových prostor a vypomáhá sociálně slabším rodinám (Kunešová, Boháčová, Holá 2007, s. 191)

Sdružení pěstounských rodin je nestátní nezisková organizace, která působí v České Republice od roku 1995 a spolupracuje s velkou řadou dalších organizací, státními i nestátními. Cílem tohoto sdružení je pomoci dětem znevýhodněným, mladým lidem bez rodinného zázemí a rodinám s přijatými dětmi. Vydává časopis průvodce náhradní rodinnou péčí. Zasloužilo se i o úpravy v zákoně, které se týkají pěstounské péče. Zajistilo sociální a

zdravotní pojištění a odměnu pěstouna za jeho práci. (Kunešová, Boháčová, Holá 2007, s. 188- 189)

Další z NNO s celorepublikovou působností je **Naděje, o.s.** . Podpoře pěstounských rodin se však věnuje pouze pobočka Litomyšl, proto má její působnost v této oblasti spíše regionální charakter.

V letech 1995-1997 se v Litomyšli podařilo přestavět darovaný dům a vybudovat zázemí pro dvě pěstounské rodiny s celkem 17 dětmi. Kromě útočiště pro dvě pěstounské rodiny ve spolupráci s organizací Amalthea o.s. je zde poskytováno specializované poradenství a podpora pěstounů formou konzultací, supervize. „Naděje poskytuje i zázemí a volnočasové aktivity dětem a mládeži ze znevýhodněných rodin v nízkoprahovém zařízení. V jeho rámci mohou klienti využívat klubovnu, dílnu a zahradu s horolezeckou stěnou. Prostřednictvím sociální pomoci a psychosociální podpory v kombinaci s volnočasovými aktivitami se snažíme dětem a mladým lidem poskytnout bezpečné prostředí s jasnými pravidly a snížit tak rizika vyplývající z konfliktních životních situací, životního způsobu a rizikového chování. (Rodná 2012, s. 44),

Amalthea, o.s. je organizací sídlící přímo v Pardubickém kraji - sídlo organizace se nachází v Chrudimi. V poslání organizace je rozvoj služeb v oblasti péče o rodinu a dítě. Program „Centrum Náhradní rodinné péče“ poskytuje široké spektrum aktivit zaměřených na poradenství pro zájemce a náhradní rodinnou péči a pěstounské rodiny. Poskytované aktivity zahrnují sociální, psychologické, právní, a terapeutické poradenství, volnočasové aktivity pro děti, pravidelné setkávání pěstounských rodin, asistenční dobrovolnický program. Program se orientuje na zavádění nových služeb do pěstounských rodin jako je supervize v pěstounských rodinách, asistenční služba apod. (Kunešová, Boháčová, Holá 2007, s. 214)

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumná část práce má čtyři části. Nejprve definuji cíle výzkumu a použité metody. Po analýze dat v diskuzi popisuji průběh a možnosti ovlivňující průběh výzkumu. Vyústěním je pak závěrečné zhodnocení výzkumné části.

6 Cíle a metody výzkumu

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumné části je popsat těžkosti, s nimiž se pěstouni na Litomyšlsku potýkali a potýkají od okamžiku zařazení do evidence žadatelů až po vlastní výkon pěstounské péče a dále zjištění, zda neziskové organizace, které jim pomáhají skutečně přispívají k naplnění jejich potřeb. Na základě stanoveného cíle výzkumu a informací obsažených v teoretické části jsem si stanovila následující výzkumné otázky.

- 1) *„S jakými těžkostmi se pěstounky v souvislosti s výkonem pěstounské péče setkaly?“*
- 2) *„Jak pěstounky hodnotí odborné služby státních a neziskových organizací spolupracující s pěstounskými rodinami?“*

Zkoumaná oblast Litomyšlska i tematika úskalí pěstounských rodin byla vybrána záměrně proto, že součástí mé profese je práce s dětmi z pěstounských rodin v nízkoprahovém zařízení organizace Naděje přímo v Litomyšli. Potřeby a problémy pěstounských rodin mě zajímají. Jako sociální pracovnice mám možnost prezentovat názory pěstounů a ovlivnit v rámci komunitního plánování města Litomyšle způsob poskytování podpory těmto rodinám.

6.2 Metodologický rámec výzkumu

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila kvalitativní výzkum. „Výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl 2005, s. 50) Disman (2002, s. 285) uvádí, že kvalitativní výzkum je „nenumерické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“ Je také počítáno s reflexivitou, která spočívá

v uvědomění si skutečnosti, že výzkumník je přímo či nepřímo součástí toho, co zkoumá a že dochází k vzájemnému ovlivňování. (Miovský, 2006, s. 17 -18) Kvalitativní výzkum umožňuje získávání nových hypotéz, slouží k vytváření teorií. (Disman, 2002, s. 286).

6.2.1 Metoda získávání dat

Nástrojem získávání dat výzkumu mi byla narativní metoda, tj. vyprávění části životního příběhu kombinovaná s polostrukturovaným rozhovorem. Metoda „life story“ či „životního příběhu“ je založena na vyprávění aktéra (dotazovaného) o svém vlastním životě či jeho části. Jedná se tedy o autobiografické vyprávění vytvářené v interakci s výzkumníkem. Od jiných typů interpretativního kvalitativního výzkumu či od jiných typů rozhovorů metodu „životních příběhů“ odlišuje zejména to, že je zaměřená na způsob, jakým aktéři konstruují význam dlouhodobých procesů. Individuální příběhy jsou propojovány s historickými událostmi, institucionálními změnami a přechody mezi systémy. Biografie není jen suchým převyprávěním minulosti – propojuje se v ní minulost s přítomností a s budoucností, jelikož dotázaná vypráví svůj životní příběh ze své současné perspektivy, přičemž může hodnotit a přikládat významy událostem úplně jinak, nežli to činil/a v době, kdy k nim docházelo, nebo v dalších životních obdobích (Dudová 2011)

Aby se zvýšila srovnatelnost dat a data byla úplná u každé osoby byla doprovodnou metodou metoda polostrukturovaného rozhovoru. Výhodou je, že jsou všem respondentům položeny stejné základní otázky a současně je tak i omezen tazatelův vliv a zkreslení. (Žizlavský, 2005, s. 30). Otázky k rozhovoru jsou uvedeny v příloze č.4.

K zachování komplexnosti a autentičnosti (Miovský, 2006, s. 197) při získávání dat mi pomohla metoda, která je dnes nejčastěji používána. Je jí fixace dat na audiozáznam. „Zvukový záznam fáze získávání dat představuje pro výzkumníka velkou podporu a pomoc. Nemusí si dělat poznámky, aby zaznamenal obsah,... ale dělá si poznámky výhradně pro svou potřebu, případně poznámky týkající se zajímavého pozorování.“(Miovský 2006, s. 197).

6.2.2 Metoda zpracování dat

Dalším krokem umožňujícím následnou analýzu je systemizace kvalitativních dat. Abych s příběhy mohla dále pracovat a dosáhla přehlednosti převedla jsem zvukový záznam do písemné podoby. Ve výzkumu jsem využila jednoduché techniky transkripce

s opakovaným poslechem, kdy jsem si textový záznam několikrát prošla a porovnávala ho se zvukovou podobou. Potom jsem použila techniku reeduce prvního řádu, kterou se rozumí transformace doslovné transkripce do plynulejší podoby, která je vhodnější pro další zpracování. (Miovský, 2006 s. 210). Následně jsem začala kódovat data. Pro analýzu dat jsem využila techniku barvení v textu, kde jsem si označila místa v textu, oblasti, které spolu tematicky souvisely. (Miovský, 2006 s. 211) . Cílem je uspořádání dat do určitých skupin, kategorií. Ty jsem vytipovala na základě shodných, podobných výpovědí. Následující kategorie se mohou dělit dále na další podkategorie

6.3 Výzkumný vzorek

Výběr vzorku byl záměrný. Byl proveden na základě dostupnosti a ochoty spolupracovat. Přestože jsem neměla možnost vybrat ryze homogenní vzorek, lze vysledovat podobné znaky, jde tedy o kritériální výběr respondentek. Žizlavský (2005, s. 23) říká, že v tomto případě „do vzorku bereme všechny případy splňující nějaké kritérium spojené s výzkumným tématem a výzkumným cílem.“

Oslovila jsem tři pěstounky. Dvě z nich mi zprostředkovaly kontakt s dalšími dvěma ženami. Staly se klíčovým respondentem, prvním článkem řetězce dotazovaných. Nástrojem výběru je v tomto případě metoda sněhové koule (Žizlavský 2005, s. 24) Výzkumným vzorkem je pět žen vykonávajících pěstounskou péči. Pěstounskou péči vykonávají více než čtyři roky a všechny měly nebo mají alespoň 3 děti v pěstounské péči.

Pro větší přehlednost výzkumného vzorku, jsou jednotlivé respondentky seřazeny do tabulky. Uvádím u nich motivaci, počet vlastních a přijatých dětí, dobu, po kterou vykonávají pěstounskou péči, datum pořízení záznamu a zajímavou poznámku.

Základní údaje o respondentkách výzkumného vzorku :

Údaj / Respondentka	Motivace	Počet dětí vlastních	Počet dětí přijatých	Délka výkonu pěstounské péče	Věk respondentky	Datum pořízení záznamu	Poznámka
Respondentka č. 1	Vytvořit dalším dětem rodinu	3	3	13 let	41	19.9.2012	U 1 dítěte pěstounská péče zrušena – agresivita vůči ostatním

Údaj / Respondentka	Motivace	Počet dětí vlastních	Počet dětí přijatých	Délka výkonu pěstounské péče	Věk respondentky	Datum pořízení záznamu	Poznámka
Respondentka č. 2	Touha mít a vychovávat děti	0	6	23 let	50	18.10.2012	S manželem byli bezdětní
Respondentka č. 3	Cítila povolání do PP jako Boží pokyn	2	8	14 let	37	6.11.2012	Pěstounská péče byla vykonáváno oběma manžely
Respondentka č. 4	Touha pomoci dalším dětem	3	3	5 let	43	15.11.2012	Neúplná rodina – respondentka přijala děti do PP po rozvodu
Respondentka č. 5	Splnění přání osvojeném u synovi	1	4	4 roky	47	28.11.2012	Vlastní dítě je osvojené, respondentka i manžel mají z prvních manželství dospělé vlastní děti

Tabulka č. 1

6.4 Průběh výzkumu

Výzkum byl realizován v časovém horizontu tří měsíců v roce 2012 od měsíce září do listopadu. Respondentky byly kontaktovány a seznámeny s důvodem a cílem mého výzkumu a zpracováním informací v rámci mé bakalářské práce. Součástí představení mého cíle výzkumu jsem požádala o souhlas, abych v rámci vyprávění jejich životních příběhů mohla udělat audiozáznam. Navrhla jsem jim, že pokud do jejich vyprávění vstoupím s otázkou, která jim bude nepříjemná, nebo na ni nebudou chtít odpovědět, budu toto jejich přání plně respektovat. Rovněž jsem přislíbila anonymitu a diskrétnost při práci s nahrávkami.

Rozhovory s respondentkami probíhaly po dohodě v místech, které jim vyhovovalo. Jedna respondentka mě osobně navštívila v mé domácnosti. Umožnila jsem to pouze této respondentce. Znáám ji již několik let, navštěvujeme se i při jiných příležitostech. Další čtyři jsem navštívila v jejich domovech. Po dohodě s nimi jsem čas setkání vždy volila tak, aby vyprávění nebylo narušeno jinými povinnostmi. Většinou se uskutečnilo dopoledne, kdy respondentky měly čas v době a jejich děti v tu dobu byly ve škole.

7. Analýza dat

Těžkosti, se kterými se setkaly pěstounky na Litomyšlsku, lze rozdělit do několika kategorií. Dotýkají se téměř všech oblastí, které jsem popsala v teoretické části. Pěstounky zmiňovaly jako těžkost určitou osamocenost, pocity selhání. Obtíže často vnímaly spojené s výskytem potíží a handicapů u přijatých dětí nebo byly spojené s nově vznikajícími vztahy. Dalšími zmiňovanými oblastmi spojenými s těžkostmi byly při kontaktech nebo spolupráci s okolím, s biologickou rodinou.

7.1 Těžkosti spojené přímo s osobou pěstouna vykonávajícího pěstounskou péči

Za osobní těžkosti považují respondentky izolovanost, osamocenost, a pocity vlastního selhání při zvládání výchovných problémů u přijatých dětí.

a) Izolovanost, osamocenost pěstouna

Izolovanost, osamocenost a ztrátu kontaktů v důsledku náročnosti výkonu pěstounské péče vnímá jedna pěstounka. Izolovanost cítí respondentka, která je již doma 18 let.

Respondentka č.1 *„že já se cítím sociálně izolovaná, protože jsem doma od narození toho nejstaršího. Ted' je mu 18 let. Já jsem 18 let doma s krátkýma přestávkama, kdy byl nějaký mezičas, kdy děti byly schopné chodit do školky, jako třeba ta dívka, s poruchou autistického spektra byla schopná. Ty dva roky jsem chodila do práce, ale jak začala chodit do školy, tak jsem zase musela vrátit domů. A věnovat se jí. Trochu cítím sociální izolovanost. Tady v okolí neznám, nevím, kam bych chodila mezi nějaké pěstouny, kteří by mi rozuměli. Ted' s tou náročností [jméno třetí přijaté dívky] já už nikam nejezdím.“*

b) pocity vlastního selhání při zvládání výchovných problémů u přijatých dětí

Respondentka č. 4 bojuje s pocity vlastního selhání při zvládání výchovných problémů u přijatých dětí. Vzhledem k tomu, že je rozvedená a pěstounskou péči vykonává sama, řeší tyto problémy s psychologkou.

„když kluci dělají průšvihy, já to беру jako svoje selhání. Takže čím víc průšvihů mají, tím já jsem horší matka, Tím pádem já se v tom furt utápím a takže po novém roce jsem vyhledala

psycholožku v Litomyšli, ke který jsem asi šestkrát zašla. Ono je to hezký, já si to zdůvodním a vím. Dneska ti řeknu, že za to nemůžu, že prostě takový jsou, holt maj nějakou minulost, ale stejně se mě to dotýká. Jsou to děti moje, jsem za ně zodpovědná, takže by měly být v pořádku a měly by dělat to, co se má. Že to tak není. Nevím, jak to nazvat asi okamžiky beznaděje, bezradnosti nebo strach z toho selhání asi jo, to je asi takový největší břemeno.“

7.1.2 Těžkosti na straně přijatých dětí

Poměrně obsáhlým oddílem těžkostí je častá existence poruch a potíží přijatých dětí. Příčinou poruch bývá psychická deprivace, která někdy vyústí v poruchy chování, vývojové poruchy, somatické onemocnění.

a) deprivace dětí Čtyři respondentky uvádí mezi těžkosti **deprivaci**. Z výpovědí nebylo jasné, jestli deprivaci mají děti opravdu diagnostikovanou, nebo se tak jejich pěstounky na základě projevů jen domnívají. Tři respondentky uvedly, že děti v důsledku deprivace nedokáží navazovat vztahy.

Respondentka č. 1: *„ta starší holčička, která k nám přišla, když jí byl skoro jeden rok, (...), tam je pořád znát ta deprivace. Strašně těžko se jí navazují vztahy. Dělá jí problém udržet nějaký pouto s někým. Teďka ve škole je to hodně znát právě ve vztahu k autoritám nebo ke spolužákům. Jakýkoliv náznak problémů vidí jako útok proti sobě a to je pro ni nejvíc svazující a nejvíc ubližující.“*

Respondentka č. 2: *„[jméno přijaté dívky] byla vlastně hodně opožděná. Ve třech letech se chovala jako roční dítě....Když na nás koukala, tak koukala skrze vás. Prostě velká deprivace. Neměla ráda, když jsem ji dávala pusy. To nemá ráda dodnes, to si otře tvář. Nemá ráda, takový ty dotyky, co děti to mají rady, tak ona to odmítá. Jako dneska už tak ne, ale když byla maličká, tak se odtahovala“*

Respondentka č. 3 *„[jméno přijatého chlapce] byl bezkontaktní dítě, nesnášel fyzickéj kontakt, nesnášel pochování. Když řval, tak jsme se ho nemohli ani dotknout, popřípadě bylo nejlépe se na něj ani nepodívat, nechat ho. Měl hrůzu z prostoru. Je vidět, že nebyl vyndávaněj. On asi jako mimino, byl asi hodně uřvaněj, takže ty sestřičky se k němu moc nehrnuli. On ty lidi od sebe spíš odežene než že by je přitáhl. Když slyšel jídlo, tak opravdu ho musel mít hned. Takže, když byl větší, slyšel, že já vytahuju kastrolky a jdu vařit, tak začal řvát*

a řval do té doby, než dostal najíst. Vydržel mi sedět u nohy nebo potom i stát a řval. Slzy mu tekly po obličejí. A nebyla možnost ho utišit. On buď jedl, řval nebo spal, tam nebylo nic dalšího. (...) Jídlo, to bylo jeho jediný, čím se dokázal zabavit. Je to projev deprivace. Ale on to měl opravdu tak, že v jeho blízkosti nikdo jíst nesměl“

Respondentka č. 4 „[jméno přijatého chlapce] má problém s deprivací a nedokáže navazovat vztahy. (.....) je tam, porucha attachmentu. On v raném dětství nenavázal vztah s žádnou osobou. (...) nezažil, že když upadl a brečel, že někdo přijde a pofouká mu to. On má zakódovaný to, že fakt musím udělat opravdu velké průšvih, aby si někdo všim, že žije. (...) Je to hrozný a je to nevratný, ten člověk s tím bude do smrti bojovat, žít, že nebude mít k žádnému člověku důvěru. Pokud se nenaučil navázat kontakt s tou matkou, tak ten kontakt nenaváže s nikým.“

b) Poruchy chování Je možné, že na způsob chování by mohla mít vliv deprivace, ale změny v chování mohou mít i jinou příčinu. Při výpovědích jsem se setkala jak s popisem projevů agresivní formy poruchy chování, tak neagresivní. Na poruchu chování si stěžovaly tři respondentky. U jedné dívky byla agresivní chování tak neúnosné, že došlo k zažádání o zrušení pěstounské péče.

Respondentka č. 1. „Problémy s [jméno první přijaté dívky]., když ty dvě malý přišly začaly hodně stupňovat. Ona už byla hodně agresivní vůči našim vlastním dětem, ale ty se ještě ubránily. Agresivitu namířila potom vůči těm novějm. Začalo pak docházet k situacím, kdy jsme už hlídali jejich holý život, protože ona se snažila je napadat. U těch nových, ty starší, ty naše se ubránily. Ona byla fakt taková hodně agresivní. Ono se to projevilo, přikládám to možná ke genetickým vlohám po mamince. Tím, jak u nás děti přibýlo, tak to byl neúnosný stav. Naše děti se z toho začaly hroutit. (...) ona byla fakt hodně nebezpečná i pro okolí i srážela ty svoje sourozence, když jsme někde byli na veřejnosti, tak ona to uměla zase nastavit tak, že ty naše děti z toho vyšly hodně špatně. Oni se jí snažily třeba napomenout a ona udělal takový šílený scény.“

(...) po několika psychologických vyšetřeních a psychiatrických se zjistilo, že ona má psychopatologický rys, které ona opravdu není schopná ukočírovat. Dostali jsme návrh od těch psychiatrů, že buď se musíme jako rodina rozdělit a jeden se věnovat jenom jí, [jméno přijaté dívky], která není schopná vyrůstat v kolektivů dětí anebo, že musíme zažádat

o zrušení pěstounské péče.... ale ztratili jsme tím hodně přátel z pěstounských kruhů tím, že jsme se rozhodli, tak jak jsme se rozhodli.“

Respondentka č. 5 (...) *Pak nastal zvrát. Zjistil, že už se mu to nelíbí, že tyhle děti tady budou pořád a že on to už nechce. Tak se rozhodl, že je bude postupně posílat pryč. Začal u [jméno přijaté dívky], to bylo špatný. Ta nakonec skončila v psychiatrické léčebně pro psychiatricky nemocné děti. (...) ono to začalo tím, že říkal, že si [jméno přijaté dívky] trhá a strhává oblečení. Pak knížky trhala prej v noci. On to na ni navlíkl, on to dělal. My jsme na to přišli úplnou náhodou a pak to i z [jméno přijaté dívky] vypadlo. Já jsem došla k číslu 75 zničených, rozstříhaných knížek (....) Úplnou náhodou jsme na to přišli, protože on všechno viděl, o všem věděl a vždycky u toho viděl [jméno přijaté dívky]. Už se zapomínal, už byl tak rozjetej. Zapomínal, že třeba [jméno přijaté dívky]. vůbec nebyla doma v tu domu, tak jak ji nemohl vidět. [jméno přijaté dívky] se začala poškozovat a tak šla do léčebny. On ji řekl, že když bude mlčet, tak že ji vezme do party. Jak šla [jméno přijaté dívky] do léčebny, tak začal nasazovat na [jméno prvního přijatého chlapce], zase [jméno prvního přijatého chlapce] všechno dělal a děti mlčely, ale začaly se úplně měnit. Ony byly s náma sžité, byly tady spokojený a najednou to bylo náročné. Na [jméno druhého přijatého chlapce], na toho nedošlo. On si [adoptivní syn]. asi myslel, že to bude dělat postupně (...) [adoptivní syn] začal ubližovat dětem, dojíždíme na rodinnou terapii a oni nám navrhovali pasták a to jsme nechtěli, oni nám to nabízeli teda už před třema rokama, pak nám našli tu školu, protože to může jezdit domů a není tam takovej režim. On srdíčko má dobrý, nás má rád, ale chce bejt tady šéf.“*

c) Vývojové poruchy můžeme rozdělit na mentální retardaci, vývojové poruchy řeči a učení, specifickou vývojovou poruchu motorické funkce, poruchu autistického spektra.

Mentální retardace Jedna respondentka má zkušenosti u několika přijatých dětí s mentální retardací, uvádím jeden příklad pro ilustraci.

Respondentka č. 3 „No u prvního, u [jméno prvního přijatého chlapce] to bylo to hrozný. Viděli jsme takový zvířátko, takovou trosku. No a nejtěžší bylo asi pro nás, když jsme si s ním prohlíželi knížku a on tak jako židle, stůl, skříň, maminka, kočka a nemá to vůbec žádnou emoční rovinu. To je prostě, jak když počítáš tři, čtyři, pět. To je úplně to samý. A neuměl vůbec používat věty, říct, co má na sobě, neuměl nic. Jo, byl nadrogovanej práškama,

byl silně tlumenej, dávky léků odpovídaly dávce dospělého člověka. Neuměl by psát, neuměl by číst, protože jsme si ho vybírali s tím, že jeho vrchol bude, když dá dvě kostičky na sebe. S tím jsme si ho přebírali v těch šesti letech. Takže on byl v pásmu debility, tenkrát, to fakt bylo hrozný.“

Vývojová porucha řeči a učení

Respondentka č. 2 má zkušenosti s vývojovými poruchami řeči a učení u přijatých dětí. Uvedla, že téměř všechny přijaté děti byly opožděné ve vývoji u jedné dívky se ve škole projevila **dyskalkulie**. Druhého přijatého chlapce kvůli **krátkodobé paměti** přeřadili ze základní školy na speciální. Výrazné problémy s řečí měl jejich další chlapec. Co je příčinou nebylo zjištěno. Když jej přijali, vůbec nemluvil.

(...) „Je tedy pravda, že vůbec nemluvil. Ne, že by jako nechtěl mluvit, ale on mluvit neuměl. Byl strašně šikovnej, všemu rozuměl. Všechno udělal, byl šikovnej jemná motorika, hrubá motorika, úžasný dítě. Je pravda, že s tou řečí bývají velký problémy. Nevím, jestli je v psychice blok. V podstatě na to nikdo nepřišel. Psycholožka sama říká že buď je vada někde v mozku, nebo je to psychické blok. U matky byl vlastně do 2 let, ale žili někde v lese, takže prostě nevíme, co se tam dělo. On začal mluvit, ale jazyk ho neposlouchá.“

Specifická vývojová porucha motorické funkce

Respondentka č. 2 měla zkušenost i s poruchou motorické funkce. Chlapec, kterého si vzali dětského domova ve 2 letech ještě jenom lezl. Postupně se podařilo handicap zmírnit.

Porucha autistického spektra

Dvě respondentky měly zkušenost s poruchou autistického spektra u dětí. Respondentka č. 1 popisovala ve vyprávění, že museli kvůli autismu u jedné přijaté dívky navštěvovat specializovaná centra. Vnímala tak těžkosti spojené s autismem ve dvou rovinách. Samotná péče o autistu a nastavení režimu v rodině je náročná a pak vyhledávání specializovaných center spojené s přepravou na konkrétní místo.

Respondentka č. 3 hodnotí náročnost péče a popisuje projevy u přijatého chlapce.

„Tak, když jsme si ho potom přivezli domů, tak to bylo náročný, protože měl pevně stanovený režim...on má poruchu autistickýho spektra,...Nesnáší dodnes fyzický kontakt....Má

své rituály, takový ty úniky, jak maj ti autíci, jako že si čtvrt hodiny zavazuje tkaničky, protože musí je mít přesně zavázaný, tak jak si to on představuje a nohavice.. To je opravdu proces“

Somatickými problémy rozumím různé tělesné defekty, plicní problémy. Respondentka č. 3 mluvila o selhávání plic u jednoho z přijatých chlapců. Později mu bylo diagnostikováno astma.

Respondentka č. 3 *„(...) No a pak nám ho dali A taky, tam se počítalo s tím, že tam má těžký postižení ohledně plic. Tenkrát se z toho nevyklubalo astma, ale měl tam selhávání plic, kdy se řešilo, jestli přežije.“*

Některá úskalí vztahující se k obtížím u přijatých dětí mají větší přesah a jsou pak příčinou další těžkosti, které pěstounky zmiňují. Navazujícím problémem mohou být vzniklé problémy v rodinných vztazích.

7.1.3 Těžkosti v rodinných vztazích

Rivalita dětí je v patrně v každé rodině běžnou záležitostí. Problémem je, když rivalita u dětí překročí zdravou míru únosnosti. Případy, které výrazně narušovaly soužití v rodině a ohrožily bezpečnost dalších dětí, jsem již uvedla v kategorii poruch chování, nebudu je již opakovat, ale do této kategorie patřily. Uvedu zde výpověď respondentky č.4, kdy rivalita nesouvisela s poruchou chování.

„Když k nám [jméno druhého přijatého chlapce] přišel, tak to vypadalo, jako že dobrý, ale on se nám [jméno prvního přijatého chlapce] sesypal. Prostě [jméno prvního přijatého chlapce]. najednou viděl, že [jméno druhého přijatého chlapce] je na tom, co by do rozumu líp. Protože [jméno druhého přijatého chlapce] dokázal vypravovat vtipy, dokázal se zasmát vtipu, což [jméno prvního přijatého chlapce] se směje vtipu, jen když vidí, že se smějou ostatní. Nepochopí některý vtipy. [přijatá dívka] vzala [jméno druhého přijatého chlapce] jako rovnocennějšího partnera. [jméno prvního přijatého chlapce] brala jako toho malýho. [jméno prvního přijatého chlapce]. začal na [jméno druhého přijatého chlapce]. hrozně žárlit. Strašně se cejtil ohrožený, že teda asi přišel někdo, kdo přišel na první místo místo něj. Prožívali jsme období, že budeme muset [jméno druhého přijatého chlapce] vrátit.“

Negativní vliv pěstounské péče na vlastní děti řadí tři respondentky také mezi těžkosti.

Respondetka č. 1 popisuje, že vlivem zvýšené pozornosti na přijatou dívku se stalo, že ve vlastní dceři vybudovali pocit ostrčení.

„To se ukázalo na ty naší nejmladší, která je teď v pubertě. Opravdu má v podvědomí, ona si to nechce připustit, ona takovej nějaký pocit, že jsme ji ostrčili, má. Že ona třeba teď řeší, že chce na sebe upozorňovat, ona to ví, nechce taková bejt, ale trápí ji ten pocit, že to v sobě má. V té době, kdy vyrůstala s [jméno první přijaté dívky] tak se samozřejmě veškerá pozornost, která byla, soustředila na tu [jméno první přijaté dívky]. My jsme se teda snažili i těm našim dětem dát pozornost, ale fakt to moc s tou její diagnózou nešlo.“

Respondentka č. 3 zaznamenala u svého syna únavu z množství lidí. Pečují totiž o osm přijatých dětí a dvě mají vlastní. Únava je i způsobena specifiky dětí a situacemi, které musí u dětí řešit.

„No u vlastního syna. tam to vnímám spíš jako, že někdy je unavený z toho množství lidí, ale to možná teďka už tolik ne, ale období mezi takovým 12-13 rokem nebo 11. a 13. rokem. V pubertě jsou děcka unavený z té puberty normálně a ještě vlastně on je v tomhle velkém kolektivu. Každé dítě má svá specifika, tak někdy jakoby z toho byl unavený. Jo hodně unavený, jako z těch projevů. Jinak on je rád, že ty děti máme, že by je jako nedal. Jo on i do budoucna počítá, že si nějaký děti vezme.“

Respondetka č.4 vnímá, že pěstounská péče u vlastní dcery vzbudila velkou rodičovskou zodpovědnost na úkor postupného prožívání dospívání.

„Dřív se mnou jezdila na víkendovky pěstounů i s vlastní dcerou, ale pak jsem to vnímala trochu jako minus, protože ona nežila ten svůj život puberťáka. Ona prakticky začala dělat druhého pěstouna a vzala ne sebe i to břemeno. I ty starosti a řešila to se mnou. My jsme tady prostě debatovaly spolu tak jak manželé debatují o tom co s dětma a ona si vůbec neužívala období dospívání..... tím , že mi byla nejbliž asi jako dcera, že strašně rychle dospěla, všechno to se mnou zažívala. Potom i těma děčkama. Tím, že nikam nešla, tak si ani partnera nenašla, začala být posmutnělá. Tím, že přišly ty děcka, tak se upnula na ty děcka a zase neměla to svoje.“

U vlastního syna respondentka č.4 pozoruje, že nedokáže úplně přijmout odlišnost přijatého chlapce.

„Vlastní syn. má s [jméno prvního přijatého chlapce] taky problém, nedokáže tolerovat tu jeho odlišnost, takže ho musím kolikrát krotit. Řekla bych, že se teď tolerují víc, ale byly chvíle, kdy po něm docela vyjížděl a na [jméno prvního přijatého chlapce]. Bylo vidět, že se začal úplně klepat, když přišel vlastní syn domů (...) čekal, za co ho zase sprdne“

7.1.4 Těžkosti s okolím

Za okolí jsou ve výzkumu považovány skupiny lidí, které nežijí přímo v pěstounské rodině ani s ní nejsou svázány příbuzenskými vztahy. Přicházejí však s ní do kontaktu nebo s ní spolupracují.

a) Negativní pohled lidí v souvislosti s dávkami určenými pro pěstouny

Negativní pohled lidí v souvislosti s dávkami určenými pro pěstouny zaznamenaly dvě pěstounky.

Respondentka č. 1 *„... lidi se začínají bouřit jak to, že by pěstouni to měli mít placený, nebo že by se mělo pěstounům přidat peníze. Samozřejmě se na najdou i výjimky, který řeknou: „jo ať to máte, vždyť je to služba 24 hodin denně, ale spíš to vidím, no vždyť vychovávají děti, kdo nevychovává děti, proč by za to měli dostávat peníze“*

Respondentka č. 5 *„No hlavně jsme to dělali pro peníze, to je automatický, že si lidi myslej, že to děláme pro peníze, ale kdyby manžel nepracoval tak teda nevím, nevyjdem.“*

b) Nepochopení zvláštností dětí ze strany pedagogů

Tři pěstounky se setkaly s nepřívětivými reakcemi a nepochopením zvláštností u přijatých dětí ze stran pedagogů. nebo vývoje učení u pěstounských dětí. Jedna respondentka se setkala v malé míře s rasismem.

Respondentka č.1 vyjadřuje nespokojenost nad malým pochopením zvláštností u chování *„taky od některých učitelů to dostávám sežrat, že za to můžu já, že jsou takový.“*

Nejsou schopný připustit, že taky já dělám tu službu státu, že se starám o jiný dítě a že by se ke mně neměly chovat tak, že mi budou nadávat., ale maminko, ta byla dneska tak hrozně drzá a já to cítím, jak výčitku pro mě“

Podobnou zkušenost má i respondenka č.2

„S přijetím dětí ze stran veřejnosti jsme problémy neměli. Někdy nějaké nedorozumění bylo ve škole. Někteří učitelé nechápou, proč pěstounské děti nereagují standardně. Že například potřebují delší dobu na přípravu učení.“

Respondentka 3 si myslí, že postoj pedagogů souvisí s malou informovaností o pěstounské péči. Překvapil ji i rasistický postoj vůči rómským dětem.

„Člověk pořád naráží na to, že učitelé, který učeť ty děcka tak mě přijde, že jsou málo informovaný o pěstounské péči. Berou je šmahem. No, ona je blbá, nebo líná a to je jako závěr. Dítě působí lenivě, tupě a já nevím kdoví jak. Ale myslím si, že pokud ho takhle šmahem odsoudíš, tak to k ničemu nepomůže. Bojuju s tímhle nebo že i se pořád setkáváme s rasismem vůči děckám právě ze strany učitelů. Je to minimum, ale mě to úplně překvapilo. Jo, že to prostě v té společnosti, mezi téma kantorama, je...třeba Mart'a, která je u nás od malička, problém nemá. I když teď jak se dostává do puberty, tak znova řeší, že je tmavá a že se na ní někdo kouká skrz prsty. Že ji lidi srovnávají, že je pro ně klasická cigoška.“

c) Pochybení sociálních pracovníků státních zařízení

Ve spolupráci nebo v kontaktu se sociálními pracovníky vnímaly respondenty několik pochybení.

Dojem nátlaku ze strany státních institucí uvádí jedna z respondentek.

Respondentka č. 1. *„Potom teda v r. 2002 jsme byli schváleni jako pěstouni a krátce na to došlo k tomu, že nám telefonovali, že mají pro nás krásnou dvouletou holčičku, která by se už asi do pěstounské péče nedostala. Teď, když to vidím zpětně, tenkrát mi to nepřišlo, tak to беру jako formu určitýho vydírání. ..Takže sice to fungovalo, že se přiděluje dítěti vhodný pěstoun. Ale na nás to působilo tak, jako že, moc si to nerozhodujte, jo....i ta forma toho, že nám řekly, že pokud nebude u nás, tak to je pro ně problém. Tak to pro nás bylo strašně svazující....Potom jsme se zpětně dozvěděli, že když se vybíralo, kdo půjde k nám. Tak se*

shodly sociální pracovnice, že to zkusej, jestli jí ty naše děti potáhnou nahoru.... Jo tak to my taky přijde takový, že pokud už takto riskujou, takže to měly víc hlídat nebo víc nám pomoci.“

Nedostatečnou podporu a pomoc vnímala respondentka č. 1 v okamžiku, kdy se u přijaté dívky projevily psychické obtíže

„A začalo v naší rodině bejt takový hrozný napětí, tak jsme se to snažili řešit. Takže nejdřív jsme to řešili pomocí psychologů. Mám z toho dodneška takovej pocit, že nás v tom nechaly úřady samotný Jo, že sice pěstounská péče je služba státu, oni nás v tom kontrolují. Ale tenkrát v té době nám vůbec nepomohli. Psychology jsme hledali sami, že nebyla žádná taková psychická podpora nás, například nějaká supervize, nějaký odborník, který by pomáhal nám (...) Ze svojí zkušenosti je Městský úřad pouze kontrolním orgánem. Nepomáhají nám, třeba teď jsem se ve škole dozvěděla, že krajský úřad má povinnost nějaký akce pořádat, tak my jsme opravdu dobrých 8 let nedostali žádnou nabídku. Docela bych brala, abych se něco dozvěděla.“

S nedostatečnou podporou a pomocí se setkala také respondentka č. 3, ale její výpověď vykazuje zlepšení v podpoře pěstounům. *„(...) když jsme začínali, je to nějakých 13 let. ... dřív ty pěstouni fakt byli sami. Sociálka byla jenom taková ty, ty, ty. Taková ta Zubatá, co přijde, zkontroluje, jestli máš, uklizeno srovnáno, jestli ti visej záclony na okně. (...) a v dnešní době máš doprovázející pracovníky aspoň u nás v našem kraji. Máš síť odborníků, díky internetu si můžeš najít organizace, který se věnujou autistům, mentálně postiženým, spoustu článků. Opravdu máš se kam obrátit. Tenkrát nebylo nic. To bylo hrozný. ... Jseš v něčem, z čeho nevíš jak ven. Nevíš, co s tím, jseš v tom sama a v podstatě si nemůžeš ani nikomu postěžovat nebo říct. Působíš jako když to nezvládáš.“*

Zdržování procesu předání dětí do pěstounské péče zaznamenala respondentka č.4 .

(...) tam jsme poprvé narazili na paní ředitelku, která není nakloněná pěstounským rodinám a která si děti drží. Možná je to tím, že je to malej dětskej domov, ona má v podstatě podstav a ona je to taková ředitelka, která je autoritativní, prosazuje svoje ego. Ona vyslechne druhýho, to bych řekla špatně, ale jeho názor vůbec nebere v potaz. Takže tam jsme narazili na paní ředitelku a vlastně dodneška s ní bojujeme.

Děti jsou u nás stále na návštěvě ač je to 2 roky, tak ty děti máme jakoby v předpěstounské péči. Je tu právě problém. Paní ředitelka je poručník dětí, těchto dvou nebo možná i dalších v dětském domově, to já nevím. Ale ony jsou právně volné, byly vlastně nabízeny jako těžko umístitelný děti. Nabízel je Fond ohrožených dětí na svých stránkách. (...) Ředitelka dětského domova ale nechce děti pustit do přestounské péče. Vynutila si návštěvu u nás doma. Což jsem nechtěla. Měla jsem i v požadavcích, že stojím o děti, jejichž rodina nemá o ně žádný zájem. Děti byly rozrušené. Bály se, že půjdou zpátky do domova.“

I u těžkostí spojených s jednáním úředníků je vidět přesah. Těžkosti vyvolané nepřesnou prací mohou mít za následek vzniku dalších obtížných momentů.

7.1.5 Těžkosti spojené s biologickou rodinou

Respondentka č. 4 měla těžkosti s biologickým otcem dětí v důsledku toho, že pracovníci dětského domova nepředali otcovi informace, že děti přecházejí do přestounské péče a nevysvětlili mu, o čem jde.

„Přestounská péče, to je vlastně náhrada za dětský domov, rodiče jsou dál zákonnými zástupci a dál mají nárok na to stýkat se svými dětmi, rozhodovat o důležitějších věcech. Jenomže tomu tátovi nikdo neřekl, že je možný, že půjdou do přestounské péče a jak jsem říkala : [jméno přijaté dívky] týden na to, co odjela z dětského domova, měla narozeniny a on tam přijel. Načež udělal děsnej cirkus, protože přijel děti navštívit a zjistil, že je tam nemá, že je má přes půl republiky.... Telefonoval mi a to byly tak strašně zlé, výhružné telefonáty, že si nenechá děti adoptovat takhle velký, že se o ně postará, že si pro ně přijede a že si je odveze, no prostě hrozný.“

Podobnou situaci vypovídá i respondentka č. 1

„(...) naráželi jsme trošku na to, že nám ta maminka vyhrožovala telefonicky, ale myslím si, že to bylo jen o tom, že ona nebyla pořádně poučená ani my jaký máme možnosti a práva fakt jako před těmi 10 lety, to bylo úplně jinak.“

7.2 Hodnocení odborných služeb neziskových a státních organizací spolupracujících s pěstounskými rodinami

Z organizací poskytujících služby pěstounským rodinám respondentky zmiňovaly neziskové organizace Amalthea o.s. (v rozhovorech označovaná některými respondentkami jako „Amálka“), Naděje o.s., Fond ohrožených dětí, Nadace Rozum a cit. Ze státních pak hodnotili sociální pracovníky Městského úřadu orgánu sociálně právní ochrany dětí.

7.2.1 Amalthea o.s.

Amalthea o.s. je nezisková organizace, s níž mají zkušenost čtyři respondentky. Z vyprávění a rozhovoru vyplývá, že je pro pěstouny i jejich děti zdrojem mnoha vzdělávacích, zážitkových a podpůrných aktivit.

Respondentka č. 3, která má osm dětí v pěstounské péči, využívá služeb Amalthey od jejího založení. Oceňuje supervizi, zmiňuje kromě dalších podpůrných aktivit videotrénink, poradenský servis.

Respondentka č. 3 „...co existuje Amaltea, hodně využíváme služby Amálky Ať už jsou to různé setkávání, který jsou fajn, nebo letní tábory, víkendovky pro děti, pro ty pěstounský. Často to bývá zaměřeno nějak tematicky. Jsou i setkání pro pěstounský děcka mládežnickýho věku. V pubertě, který řešej jakoby znova tu svoji situaci. To jsou služby Amálky. Jeden čas tam byla supervize, která byla skvělá, akorát, že prostě nejsou prachy. Zatímco v zahraničí supervize je standart, tak tady to byla výjimka a my jsme měli tu výhodu, že jsme do toho projektu byli zahrnutý. Tu supervizi jsme měli rok, pak 2 roky ne a pak rok zase jo. Nedá se to srovnat, kdy je a není, to je opravdu obrovské rozdíl. Využíváme z Amalthey zážitkový, vzdělávací akce. Pak máme sociální pracovníci z Amalthei, která protože je nás hodně, k nám dochází každých 14 dnů. Občas mají takový možnosti, jako třeba videotrénink. Poradenskej servis existuje taky, ale my tím, jak už to děláme dlouho, tak spoustu věcí už nepotřebujem.“

Respondentka č. 4 hodnotí velice kladně pomoc Amalthey při problémech spojených s výkonem pěstounské péče

„**Amálka** nám přeposílá, kde se konají školení...Každý měsíc máme setkání pěstounů v Litomyšli, kde je to jednou jakoby debata o problémech a jednou tam zas máme přednášku. Děti mají zvláštní program, převážně sportovní hry v té samé době. Dělalí nám víkendový

setkání. Je to zvlášť pro děti, zvlášť pro dospělé. Máme letní tábory, takže mně to že je toho dost..Když měli problém vlastní děti s přijatými , tak pomohla Amalthea .Řešili jsme to zas s Amálkou. Jako tohle je fakt úžasný. Že když je cokoli za problém, tak buď ti pomůže klíčovej pracovník, nebo ti pošlou jiného pracovníka Amálky, který se tím zabývá, nebo Ti aspoň seženou kontakty, kdo by Ti mohl pomoci. ...A u tý Amalky říkají, když je pěstoun v pohodě, jsou i děti, takže se starají , aby byli pěstouni v pohodě, o ty děti se zajímají taky, ale víš že je to opravdu pomoc. Můžu jim říct o těch svých průšvihách, že třeba mám problém ho přijmout dítě takového jakej je. Nemusíš se bát, že tě odsoudí, že na tebe pošle sociálku.“

Respondentce č. 1 nevyhovuje smluvní vztah, který je nyní nutný v souvislosti s poskytováním služeb pěstounů.

*Respondentka č.1. „Dříve měla **Amalthea** lepší podmínky pro mě, nemusely být jejich služby upraveny smluvně. Bylo to volnější. Když jsem potřebovala, nemuselo to být upraveno smluvně a neměla jsem pocit, že to musím dodržovat, že jsem tam došla, když jsem potřebovala. Teď jsou pravidelné termíny a už to na mě působí zase hrozně úřednický tím, že tam musím jít přes tu smlouvu, tak to ztratilo pro mě spontánnost a přirozenost....současné době služby Amalthey nevyužívám.“*

Respondentka č. 5 potvrdila, že spolupracuje s organizací Amalthea, ale nechtěla hodnotit.

7.2.2 Naděje o.s.

Další zmiňovanou organizací je Naděje o.s.. s níž mají zkušenost dvě respondentky. Naděje poskytuje bydlení pro jednu oslovenou rodinu a pro děti z pěstounských rodin i z řad veřejnosti vytváří volnočasové aktivity v nízkoprahových klubech. Kromě těchto aktivit pomáhá dětem se zvládáním a přípravou učiva.

Respondentka hodnotí kladně individuální přístup a dostatek pozornosti a času při výuce dítěte.

*Respondentka č. 5 „[jméno první přijaté dívky] se strašně těší na doučování v **Naději**, ona si tam řekne, co mají doučovat. Je ráda středem pozornosti a v Naději ji tu pozornost dávají.“*

Respondentka č. 3. je ráda, že pracovníci rozšiřují dětem pohled na svět a trochu alternují prarodiče. Zaznamenává pozitivní vliv pracovníků Naděje na děti a možnost setkávání vrstevníků na klubech.

*„No jsem ráda za to, že třeba bydlíme tady (**Naděje o.s.**), protože děcka tu mají kluby tady dole. Myslím si, že je to fajn jakoby pro ně. Mají možnost být nejen s jinými pěstounskými dětmi, ale i s dětmi z okolí. Tvořej nový vztahy. Tím, že nám nefungují babičky ty a [jméno sociální pracovníce] jste jakoby další dospělí lidé, který jim něco dávají, který mají třeba jiný pohled na tu věc, nebo jiný zážitky, jinak to pojmají. Je to pro ně obohacující, tak i to to nám bude chybět až se odstěhujeme.“*

7.2.3 Fond ohrožených dětí

Zmiňují jej ve vyprávění dvě pěstounky. Respondentka č. 5 navázala spolupráci s touto organizací při vyhledávání dětí. Respondentka č. 2 s rodinou využívala dovolené a tábory, které tato organizace pořádala.

7.2.4 Rozum a cit

Nadace Rozum a cit pomohla dvěma respondentkám s materiálním vybavením.

Respondentka č.2 *„Nadaci Rozum a cit jsme několikrát zkontaktovali a ta nám pomohla v materiálním vybavení pokojíků pro děti.“*

Respondentka č. 3 *„...**Rozum a cit** a s tím už teďka dlouho nespolupracuju. Když potřebuju nějaký peníze do vybavení, tak se obracím na nadaci Rozumu a citu. Dřív jsme byli i na pobytu, já jsem byla na školení od nich víkendovým, to bylo fajn.“*

7.2.5 Orgán sociálně- právní ochrany dětí

Orgán sociálně právní ochrany dětí nepatří do neziskového sektoru, je subjektem státního sektoru. Sociální pracovníci pravidelně spolupracují s pěstouny. K výkonu sociálních pracovníků se vyjádřili čtyři respondenty. Pátá nechtěla spolupráci hodnotit. Hodnotili sociální pracovníky z úhlu, zda jsou pro ně pomocí nebo kontrolou. Výpovědi zkušeností se rozcházejí.

Dvě respondentky vidí v místní sociální pracovníci velkou podporu.

Respondentka č. 2 „*Velkou podporou jsou pro nás sociální pracovníce krajského úřadu i Litomyšle.*“

Respondentka č. 4 „*Jako já s paní N. z Litomyšle nemám problém, Lepší oddělení sociální právní ochrany jsme si nemohli vybrat. S paní N. není problém a i když jsem tenkrát potřebovala několikrát pomoc, tak to vždycky šlo.*“

Respondentka č.1 vnímá orgán sociálně - právní ochrany jako kontrolní orgán

„*Ze svojí zkušenosti je městský úřad pouze kontrolním orgánem Nepomáhají nám, třeba teď jsem se ve škole dozvěděla, že krajský úřad má povinnost nějaký akce pořádat, tak my jsme opravdu dobrých 8 let nedostali žádnou.*“

Respondentka č.3 zaznamenává posun jejich činnosti. Už není jen kontrolním orgánem, snaží se pomoci. Vidí ale i nedostatek časových možností na jejich straně.

„*Takže jako pro pěstouny dřív sociálka byla k ničemu. To byla jako povinnost, která se musí splnit, ale nám to nic nedávalo. Nyní, když něco potřebujem, tak zavoláme. My máme výhodu, jako třeba teď, že jsou ochotný. Ta co byla předtím i ta co je teď, ale taky nemám pocit jako nějaký podpory. Jo prostě oni toho mají moc, ty sociálky. Takže taky přijde jednou za půl roku. Poptá se jak a co, jestli od ní něco potřebujem, ale to je všechno. Takže jsou ochotný pomoc už to není jen o kontrole. Rozhodně to není jako dřív, že ti procházeli byt a prošmírovali, jak máš uklizeno apod.*“

Pro získání celistvého pohledu a pro budoucí rozvoj služeb na podporu pěstounským rodinám, jsem pokládala za důležité i získat odpovědi na doplňující otázku : „*Jaká služba chybí pěstounkám na Litomyšlsku?*“

Čtyři respondentky z pěti označili respitní péči jako chybějící službu. Respitní služba by měla umožnit odlehčení v pěstounské péči, umožnit pěstounům odpočinek. V názoru jaká respitní služba by měla být se liší.

Respondentka č.5 „*Chybí nám **hlídání dětí**. Chybí nám to, že není možnost zavolat někomu, aby nám přišel ty děti pohlídat, že nemůžeme třeba do divadla, na koncert, nebo*

třeba o víkendu, kde bysme mohli vypadnout. My nemáme, kam ty děti umístit, taky kam si umístíte pět dětí.... Tohleto nám dost chybí, protože my když jezdíme na víkendový setkání a jedeme s těma dětma, tak tam si neodpočínáte“

Respondentka č. 1 by uvítala, službu, která by po odborné stránce zaručovala dítěti bezpečné prostředí. „Co chybí úplně nejvíc, co bych přivítala, by byla nějaká **odlehčovací respitní služba**. Kdyby ta služba měla odborníky, kteří by právě rozuměli dětem s autismem a byla by byla schopná vzít si dítě třeba na týden, protože já pokud si seženu pracně nějaké hlídání pro to dítě, tak už jenom protože to není odborník, tak se to dítě vrátí takový rozhozený, že pro mě to potom je mnohem větší ještě práce. Takže ta respitní péče, abychom se mohli třeba s těma vlastníma dětma někam vyjet. Umožnit jim zážitek, že jsme ta rodina, která drží při sobě a aby ani ty děti, který dám někam hlídat, aby se necítily špatně. Aby tam prostě o ně bylo postaráno tak, že by měly z toho dobrou pocit. Teď, když hledáme to hlídání, je to pocit, že potrestáme i ty, kterej ty děti dáváme a i ty samotný děti. Třeba minulý týden jsme jeli na přednášku a já jsem neměla tu [jméno třetí přijaté dívky] na tu půl hodinu kam dát. To by bylo třeba hrozně fajn, že bych měla. Nebo třeba já, že musíme dojíždět do Litomyšle“

Respondentka č. 3 by respit také uvítala, ale nedovede si představit respit pro jejich 10 dětí, z nichž každý má svá specifika.

„A nějaká **respitka**. No, respitka, to už jsem vzdala. Než bude respitka, děti vyrostou. Respitka neexistuje. Oni jsou organizace, který dělaj respity, ale to musíš platit. Mně bude stát respit na víkend třeba 8000,-kč. Ne každý dítě je vhodný do respitu nebo ne každý respit by si moh vzít jakýkoli dítě. Nehledě na to, že to funguje tak, že teď je respit pro děti od 6-10 let, ale já mám spektrum dětí od 6-19let.

Naše děti jsou hodně specifický. Záleží mi na tom, aby se mi po tom odlehčovacím týdnu nevrátily rozhozený. To mi za to nestojí. (...), že bych je na tejden odvezla někomu, koho neznám (...) deset dětí bez toho, že by ten člověk o nich něco věděl, to je pro mě vůbec nemyslitelný. V zahraničí funguje respit i jiným způsobem. Ne, že ty odvezeš děti. Ten člověk, který poskytuje respit, on přijede do té rodiny a normálně dál v té rodině funguje.“

Respondentka č. 4 by respit ráda zaplatila u lidí, kteří děti znají. Zmínila se, že při přípravě nynější podoby novely zákona o sociálně právní ochraně dětí, že se vedly úvahy také

o respitu. Jedna z variant byla, že když by pěstouni využili týden respitní služby, že by jejich děti pobývaly v tu dobu v prostředí dětských domovů. Ale s tímto názorem zásadně nesouhlasí.

Respondentka č.4 „Bylo by fajn, kdyby ten respit byl. Jenže oni kalkulojou s tím, že jak maj ty dětský domovy nenaplněný, tak počítaj s tím, že by děti na respit chodily do dětských domovů. Prostě, aby si pěstoun moh dopřát 14 dní dovolenou, tak by dítě šlo do dětského domova. To je hrozný, to vymyslel někdo, kdo absolutně neví, co tam ty děcka prožily. Ony tam půjdou na 14 dní a kdo jim zaručí, že si tam pro přijedeš zpátky. Ony budou žít v traumatu celej 14 dní a já si budu užívat dovolenou? To je nesmysl.... bylo by úžasný, kdyby nám tu dovolenou proplatili a já bych ty peníze dala někomu z rodiny, kdo se mi o ty děti postará nebo třeba mým známým, na které jsou děti zvyklé a mají je rádi. Já bych jim vlastně dala na to, aby s nimi mohli jet na výlet, aby se u tebe měli dobře a já si mohla taky odpočinout“

Největší zájem je mezi respondentkami o odlehčovací službu pro pěstouny, přesto, že některé z nich si uvědomují i úskalí této služby. Další služby, které by pěstouni chtěli mít se odvíjejí od aktuálně prožívaných potřeb.

8 Diskuze

Na počátku kvalitativního výzkumu jsem si stanovila dvě základní otázky „*S jakými těžkostmi se pěstounky v souvislosti s výkonem pěstounské péče setkaly ?*“ „*Jak pěstounky hodnotí odborné služby neziskových a státních organizací spolupracujících s pěstounskými rodinami?*“ Dále bylo zkoumáno „*Jaká služba chybí pěstounkám na Litomyšlsku?*“ Výzkumný vzorek tvořilo pět respondentek. Byly seznámeny s cílem výzkumu a oblastmi, které mě budou zajímat. Respondentky byly požádány, aby vyprávěly svůj životní příběh. S třemi z nich se často vídám, proto nebylo vyprávění narušeno nedůvěrou. U jedné respondentky jsem měla dojem, že jsem si ji získala úctou k ní a vstřícným vystupováním. Tak i zde byla navozena atmosféra důvěry. Pátá respondentka mě vřele uvítala, ale ochota sdílení poklesla při otázce, zda mohu použít k záznamu diktafon. S nahráváním sice souhlasila, ale bylo vidět, že váží slova, která vysloví. Je tedy možné, že získaná data z její výpovědi nebudou zcela korespondovat se skutečností a část dat nám zůstane skryt.

I přesto jsem však získala dojem, že všechny rády sdílejí svůj příběh a rády předávají zkušenosti, které v souvislosti s výkonem pěstounské péče získaly. Z komentářů uvedených ve výzkumu je cítit nadšení. Výpovědi jsou emocionálně zabarvené.

U těžkostí spojených se zvláštnostmi dětí je překvapivé, jak odborně stanovují diagnózu dětí. Nebylo sděleno, zda tomu tak ve skutečnosti je, nebo zda se tak pouze domnívají na základě absolvovaných školení o dětech v pěstounské péči.

Šokující pro mě byly výpovědi respondentek, které u dětí popisovaly poruchy chování. Poruchy chování u dětí vážně narušovaly rodinné soužití a v některých případech ohrožovaly i život dalších dětí nebo minimálně jeho kvalitu.

Vyprávění ukázalo důležitost spolupráce pěstounů a pomáhajících organizací. Z rozhovoru je patrná změna k lepšímu v pomoci státních orgánů a neziskových institucí. Souvisí to s trendem posledních let, který je zaměřen na podporu a profesionalizaci pěstounské péči. Téměř všem chyběla odlehčovací služba. Překvapujícím zjištěním v dotazníkovém šetření v roce 2007 bylo, že 10 procent rodin se setkala s nepochopením ze strany učitelů. Špatný pohled na romské děti i zvláštnosti přijatých dětí. I kvalitativní výzkum

mezi pěti respondentkami potvrdil tuto skutečnost. Tři pěstounky se setkaly s nepřívětivými reakcemi ze stran pedagogů.

Metody, které jsem zvolila, mají své přednosti jako například autentičnost, vycházejí ze zkušenosti, přesto výsledky nemusejí být přesné. Výsledky výzkumu mohou být ovlivněny skutečností, že mě některé respondentky znají osobně. U jedné respondentky se domnívám, že osobní známost a moje současná práce s jejími dětmi v Naději, byla překážkou k získání dat. Patrně by byl výzkum rozšířen ještě o další kategorie těžkostí. Měla jsem dojem, že se cítí ohrožená. Odhaduji, že mi nechtěla zodpovědět některé z otázek, abych znala situaci, kterou aktuálně prožívá. Čelila dosti těžké situaci. Bylo cítit zklamání. V důsledku poskytování pěstounské péče a náročností situací se dostala do velkých zdravotních obtíží, ale při vyprávění tento stav nezmínila. Vliv na výsledky má nejenom blízký přátelský vztah k respondentkám, ale také vlastní charakterové vlastnosti - otevřenost uzavřenost a samotné podmínky pěstounské péče u respondentek. Myslím tím délku praxe, spolupráce s manželem a se širší rodinou, s církevním společenstvím, Nelze pouze na základě kvalitativního výzkumu učinit objektivní závěr. Výsledky kvalitativního výzkumu by mohly být podkladem pro kvantitativní výzkum. V osobní rovině se pro mě staly podnětem k lepšímu porozumění a podpoře těmto rodinám. Umožnily mi větší vhled do problematiky a budou mi nástrojem při jednáních na úřadech a školách, kde bývám v roli zástupců pěstounských rodin.

9 Závěr výzkumu

Po vyhodnocení vyprávění rozhovorů lze konstatovat, že pěstouni zažívají těžkosti osobně při výkonu pěstounské péče, dále, že se těžkosti pojí s různými specifiky u přijatých dětí, objevují se v rodinných vztazích, v kontaktu s okolím a v kontaktu s biologickou rodinou.

Z výzkumu vyplynulo, že se pěstounky mohou cítit osamoceny, čelit pocitu beznaděje a strachu ze selhání výchovy u dětí. Všechny respondentky měly zkušenost s častou existencí poruch a potíží u přijímaných dětí. Setkaly se s deprivací u dětí, vývojovými poruchami, somatickými problémy, s poruchami chování. Přijetí nových dětí a náročnost péče a výchovy v některých případech negativně ovlivnila vlastní děti pěstounek. V kontaktu s okolím čelily špatným úsudkům nebo předsudkům lidí širší veřejnosti nebo i pedagogů. Úskalí prožívaly při jednání se sociálními pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí. Kromě nedostatečné podpory úřadů vnímaly jako těžkost respondentky pocit nátlaku ze strany institucí při nabízení dítěte. neposkytnutí všech potřebných informací týkajících se přijímaného dítěte, což mělo za následek zhoršené sžívání členů v rodině nebo problémy s biologickou rodinou.

Při hodnocení organizací spolupracujících s pěstouny vyplynulo, že nejvíce využívanou neziskovou organizací poskytující zážitkové, vzdělávací a podpůrné akce pro pěstouny na Litomyšlsku je Amalthea o.s. Dalšími využívanými organizacemi jsou Naděje o.s., Rozum a cit, Nadační fond Rozum a citu a Fond ohrožených dětí. Naděje o.s. pomáhá pěstounům při doučování dětí a poskytuje volnočasové aktivity. Nadační fond Rozum a cit pomohl několika pěstounským rodinám s vybavením pokojíčků.

Službou, která na Litomyšlsku výrazně chybí je respitní odlehčovací služba, kde by si pěstouni mohli odpočinout a načerpat síly.

SOUHRN

Bakalářská práce je zaměřena na úskalí pěstounské péče z pohledů pěstounů na Litomyšlsku a možnosti pomoci pomoci z pohledu sociálních pracovníků. Do úskalí ve výkonu pěstounské péče se pěstouni mohou dostat vlivem různých těžkostí, které s sebou tato náhradní rodinná forma nese. Cílem mé práce bylo popsat aktuální stav pěstounské péče v ČR a zjistit, s jakými těžkostmi se potýkají pěstounské rodiny na Litomyšlsku, zjistit, zda organizace, které jim pomáhají odpovídají jejich potřebám.

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče. Pěstounskou péči zprostředkovávají orgány sociálně-právní ochrany dětí. Celý proces zprostředkování probíhá v několika fázích. Jde o vytipování náhradních rodičů pro konkrétní dítě, rozhodující je však zájem dítěte. Pěstouni nejsou zákonnými zástupci přijatých dětí, pouze mají právo zastupovat dítě a spravovat jejich náležitosti jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí například při volbě povolání musejí mít souhlas zákonného zástupce.

Se svěřením dítěte do pěstounské péče lze uplatnit možnost čerpání dávek. Finanční zabezpečení jak dětí v pěstounské péči tak jejich pěstounů je od ledna letošního roku definováno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Dávkami pěstounské péče je příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče. Odměna pěstouna je nově od ledna tohoto roku posuzována jako plat pro účely odvádění daně z příjmů fyzických osob, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění.

Kromě změn v poskytování dávek zaznamenala pěstounská péče řadu změn. Důraz je kladen především na profesionalizaci pěstounské péče. Termín profesionální pěstounská péče je synonymem pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Velká snaha státu je, aby děti v raném věku, ale i v pozdějším, nebyly umísťovány do ústavních zařízení. Měla by jim být dána možnost vyrůstat v alternativním rodinném prostředí a to i na kratší dobu. Je to náročnější typ pěstounské péče, klade větší nároky na osobnost pěstouna. Předpokládá vytvoření vřelého vztahu k dětem, přičemž ale i schopnost předat děti i v krátké době nazpět do rodinného prostředí, případně do rodinné náhradní formy, která je určena pro dítě natrvalo.

Novela zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v účinnost začátkem ledna roku 2013 nově upravuje podmínky pro pěstounskou péči. Zákon nařizuje sepsání dohody mezi každým pěstounem a orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo jinou pověřenou osobou, kde jsou sepsány konkrétní podmínky výkonu pěstounské péče specifické pro danou rodinu. Cílem je pomoci pěstounům a zmírnit těžkosti, s kterými se setkávají při výkonu pěstounské péče.

Na Litomyšlsku bylo proveden výzkum potvrzeno, že se pěstounské rodiny během výkonu pěstounské péče setkávají s řadou těžkostí. Těžkosti se projevují u přijatých dětí, zasahují a jsou impulzem pro vznik obtíží uvnitř rodin. Mají vliv na vlastní děti i na osobu pěstouna. Pěstouni se setkávají i s nepochopením u svého okolí, pedagogů. Nepříjemným momentem bylo, když se setkali s pochybením ze strany sociálních pracovníků.

Pěstouni na Litomyšlsku vědí o organizacích, které by mohly pomoci a využívají jejich služeb. Pozitivní je, že několik pěstunek potvrdilo, že se během deseti let změnil přístup v poskytování podpory od státních institucí. Orgán sociálně právní ochrany není vnímán pěstouny jen jako kontrolní orgán, jak tomu bylo dříve, ale poskytuje pěstounům potřebné poradenství a podporu. Pěstounky zmínily i rozšíření dalších zdrojů pomoci za posledních deset let. Využívají neziskových organizací a jejich služeb, internetových zdrojů, obbracejí se na specializované odborníky.

Na Litomyšlsku nejvýrazněji pomáhá pěstounům občanské sdružení Amalthea. Má široké spektrum nabízených služeb. Patří mezi ně vzdělávací akce, zážitkové akce, doprovázení, možnost supervize, poradenství základní i odborné. Naděje o.s., poskytuje ubytování pro dvě velké pěstounské rodiny a vytváří volnočasové aktivity pro děti z pěstounských rodin. Pomáhá dětem z pěstounských rodin s doučováním a přípravou učiva. Společně s Amaltheou organizuje také přednášky pro pěstouny.

Podle sociální pracovnice litomyšlského odboru sociálně-právní ochrany dětí přinášejí tyto organizace osvětu veřejnosti. Z několika účastníků těchto přednášek, se již stali žadatelé o pěstounskou péči. Služba, kterou pěstouni vnímají potřebnou a zatím nenabízenou je respitní odlehčovací služba. Stát si uvědomuje náročnost výkonu pěstounské péče a proto určuje ve výše zmíněné novele nárok na respitní péči a vymezuje počet dní, na které mají pěstouni nárok bez ohledu na to, kolik mají dětí. Výzkum potvrdil naléhavost umožnění

respitní odlehčovací služby pěstounům. Z mé strany je tento fakt podkladem a zároveň předmětem do komunitního plánování města Litomyšle. Na základě tohoto výstupu je možné komunikovat o způsobu jeho naplnění se zástupci města i organizacemi, které pomáhají pěstounům.

Seznam literatury

- Ayres J., (2001), Astma, Praha : Grada publishing
- Boštík M., Hudeček I., (2008), Litomyšlsko Litomyšl : Mikroregion Litomyšl
- Brandejsová V., Benešová L. (2004). Časté dotazy. In Kovařík J. a kol., Náhradní rodinná péče v praxi (s. 149 - 157) Praha : Portál
- Bubleová V. (2002). Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti. In Matějček Z., Eds. Koluchová J., Bubleová V., Kovařík J., Benešová L. *Osvojení a pěstounská péče* (s. 11-27). Praha : Portál
- Bubleová V., Benešová L. (2001), Hledáme nové rodiče. Náhradní rodinná péče, č.II (s. 32-35).
- Bubleová V., Kovařík J. (1999). Organizace náhradní rodinné péče. In Matějček Z. A kol., Náhradní rodinná péče (s. 31 – 42) Praha : Portál
- Bubleová V., Matějček Z. (1999), K historii pěstounské péče. In Matějček Z. a kol., Náhradní rodinná péče (s. 25 – 30) Praha : Portál
- Česká Televize Brno (2012). Novela schválena. O nejmenší děti se budou starat profesionální pěstouni [online] dostupné 7.11.2012 z <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/202542-novela-schvalena-o-nejmensi-deti-se-budou-starat-profesionalni-pestouni/>
- Disman (2002). Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele. Praha: Karolinum
- Dudová R., (2011) Kvalitativní výzkum životních drah: life stories a biografický výzkum. [online] dostupné 18.3.2013 z <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=480&lst=108>
- Dunovský J. a kol. (1999). Sociální pediatrie vybrané kapitoly. Praha : Grada
- Dytrych Z., Matějček Z., (1994), Děti rodina a stres. Praha : Galén
- Fond ohrožených dětí [brv.] : Osvojení (adopce) [online]. Dostupné 18.3.2013 z <http://www.fod.cz/adopce.htm>
- Formánek O. (2004). Jak nabídnout více dětem i pěstounům. Náhradní rodinná péče, č.II (s. 15-17).
- Gabriel Z, Novák T., (2008), Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada Publishing

- Gajdošová P. (2010). Pěstounská péče kolektivní a individuální (bakalářská práce). Brno Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. [online]. Dostupné 18.3.2013 z http://dspace.knihovna.utb.cz/bitstream/handle/10563/13147/gajdo%C5%A1ov%C3%A1_2010_bp.pdf?sequence=1
- Haberlová V., Bubleová V., (2007) Zpráva z dotazníkového šetření v pěstounských rodinách In Rozum a Cit (s.9 – 44) Pěstouni mají právo na služby Praha : Občanské sdružení Rozum a Cit
- Hellus Z. (1987). Vyznat se v dětech. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Hendl J. (2005). Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace. Praha: Portál
- Hofrová V., Rotreklová E., (2009), Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, Brno, Triada. Poradenské centrum o.s.
- Holá B. (2007), Spolupráce s úřady a institucemi, Pěstouni mají právo na služby Praha : Občanské sdružení Rozum a Cit
- Hortová M., (2003) Cesty k pravému rodičovství, Sociální práce. č.2 (s. 2 - 9)
- Jodl J., (1982), Malabsorbční syndrom, In Houštěk J. (Eds.), *Dětské lékařství* Praha : Avicem, zdravotnické nakladatelství, n. p. (s. 252 - 262)
- Koluchová J. (2002a). Potřebují adoptivní a pěstounské rodiny odbornou pomoc ? In Matějček Z. (Eds.), *Osvojení a pěstounská péče* (s. 47-50). Praha : Portál.
- Koluchová J. (2002b). Úskalí adopce a pěstounské péče In Matějček Z. (Eds.), *Osvojení a pěstounská péče* (s. 111-127). Praha : Portál
- Kovařík J., (1999), Kapitoly z vývojové psychologie pro pěstouny a osvojitele, Náhradní rodinná péče č.2, (s. 25-29)
- Kunešová A., Boháčová P., Holá B. (2007), Databáze organizací, Pěstouni mají právo na služby Praha : Občanské sdružení Rozum a Cit (s. 181 – 236)
- Malá E., Kocourková J., Hrdlička M. (2008), Vývojové poruchy In Hort V., Hrdlička M., Kocourková J, Malá E. a kol. *Dětská a adolescentní psychiatrie* Praha: Portál (s 124-132)
- Malinová K. (2003). Sociální zabezpečení pěstounské péče. Náhradní rodinná péče, č. II (s. 19)
- Matějček Z. (2005), *Výbor z díla* Praha : Karolinum
- Mentrix o.s. (2012) Podmínky pěstounské péče [online]. Dostupné 18.3.2013 z http://mentrix.cz/index.php?pg=Pestounska_pece

- Miovský M. (2006) . Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha : Grada
- MPSV (2009a) Průvodce pro náhradní rodinnou péči [online] dostupné 7.3.2013 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/7294/Pruvodce_pro_nahradni_rodinnou_peci_.pdf cit.
- MPSV (2009b), Metodické doporučení č.7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče [online] dostupné 18.3.2013 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/7271/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf
- MPSV (2011) MPSV PODPOŘÍ PROFESIONALIZACI PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČR (tisková zpráva) [online]. Dostupné 18.3.2013 z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/10493/09032011.pdf>
- MPSV (2012a) Důvodová zpráva k novele zákona 359/99 Sb. o sociálně právní ochraně dětí [online] dostupné 18.3.2013 z <http://www.pestounska-pece.cz/content/duvodova-zprava-k-novele-zakona-35999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti>.
- MPSV (2012b), Dávky pěstounské péče [online] dostupné 7.3.2013 z <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>
- MPSV (2013) Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí [online] dostupné 18.3.2013 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf
- Novotná M., Kremličková M. (1997). Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele. Praha : Státní pedagogické nakladatelství a.s.
- Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Průcha J., Walterová E., Mareš J. (2003), Pedagogický Slovník. Praha : Portál.
- Rodná K. (2012), Podaná ruka litomyšlské Naděje, Děti a my č. 4 (s. 44)
- Řezáč J., (1998), Sociální psychologie. Brno : Paido-edice pedagogické literatury.
- Sobotková I. (2001). Psychologie rodiny. Praha : Portál.
- Sobotková I., (2003) Výzkum pěstounských rodin - co ukázaly rozhovory, Náhradní rodinná péče č.II (s. 28-31)
- Svobodová M., Vrbovská P. (2003). Zpráva o stávajícím stavu náhradní rodinné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice. Sociální práce, č. 21 (s. 28 – 45).
- Šácha P., (2005), Tupozrakost [online] dostupné 18.3.2013 z <http://www.celostnimedicina.cz/tupozrakost.htm?gclid=CMfSoojR1LcCFfMctAodSCUAKA>

- Škoviera A., (2007) , *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál
- Třesohlavá Z., (1982), Poruchy chování, In Houštěk J. (Eds.), *Dětské lékařství* Praha : Avicem, zdravotnické nakladatelství, n. p. (s. 392 - 394)
- Úmluva o právech dítěte. Zákon č. 104/1991 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Vágnerová M., (1999), *Psychopatologie pro pomáhající profese* Praha: Portál
- Vágnerová M., (2004), *Psychopatologie pro pomáhající profese* Praha: Portál
- Vávrová A., Bubleová V., (2007), Současná legislativní situace v oblasti náhradní rodinné péče v ČR In Rozum a cit (s. 59-103) *Pěstouni mají právo na služby*. Praha : Občanské sdružení Rozum a Cit
- Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o důchodovém pojištění. Zákon č. 155/1995 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o pěstounské péči. Zákon č. 50/1973 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Zákon č. 111/2006 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o rodině. Zákon č. 94/1963 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o sociálně právní ochraně mládeže. Zákon č. 69/1952 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Zákon č. 359/1999 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o sociálním zabezpečení. Zákon č. 100/1988 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o státní sociální podpoře. Zákon č. 117/1995 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Zákon o výkonu ústavní výchovy. Zákon č. 109/2002 Sb. v účinném znění ke dni 18.3.2013.
- Žizlavský M. (2005). Metodologie výzkumu v sociální politice a v sociální práci. Brno: Masarykova univerzita

Seznam příloh

Příloha č. 1 : Hmotné zabezpečení pěstounů a svěřených dětí	77
Příloha č. 2 : Popis výzkumného vzorku	80
Příloha č. 3 : Charakteristika pěstounské péče na Litomyšlsku z pohledu místní sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí	81
Příloha č. 4 : Otázky pro polostrukturovaný rozhovor	83

Přílohy

Příloha č. 1 : Hmotné zabezpečení pěstounů a svěřených dětí

Tuto oblast upravuje zákon č. 359/1999 Sb, o sociálně právní ochraně dětí.

Nárok **na příspěvek na úhradu potřeb dítěte** má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě podle zákona upravujícího státní sociální podporu, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc:

- ▲ 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- ▲ 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- ▲ 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- ▲ 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte:

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Nárok na odměnu pěstouna má **osoba pečující a osoba v evidenci** (osoba pečující i po dosažení zletilosti dítěte, pokud má dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte). Pokud jsou oba manželé osobou pečující nebo osobou v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich.

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:

1. 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
2. 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
3. 20 000 Kč,
 1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,
 2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost),
 3. jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo
4. 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč.

Pokud je osoba pečující nebo osoba v evidenci rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, náleží jí odměna pěstouna vždy, pokud pečuje alespoň o 3 děti nebo o alespoň jedno dítě ve II., III. nebo IV. stupni závislosti. V ostatních případech (pečuje-li o 1 nebo 2 zdravé děti či děti v I. stupni závislosti), jí náleží odměna pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na její sociální a majetkové poměry a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.

Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravující daně z příjmů, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti.

Nárok na **příspěvek při převzetí dítěte** má osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče.

Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku: do 6 let, 8 000 Kč, od 6 let do 12 let, 9 000 Kč, od 12 let do 18 let, 10 000 Kč.

Nárok na příspěvek na zakoupení motorového vozidla má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Podmínkou dále je, že osoba pečující nesmí motorové vozidlo používat k výdělečné činnosti.

Nárok na **příspěvek při ukončení pěstounské péče** má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25 000 Kč. (MPSV 2012)

Příloha č. 2 : Popis výzkumného vzorku

Respondentka č. 1 Paní Š., je jí 41 let. Rozhodli se pro pěstounskou péči před 13 lety. Mají s manželem tři děti vlastní. Motivací pro pěstounskou péči byla touha pomoci dalším dětem. Tři děti přijali do pěstounské péče. Respondentka byla téměř 18 let s dětmi doma. Vyprávění bylo zaznamenáno ve středu 19. září 2012.

Respondentka č. 2 Paní K. je pěstounka 23 let. S manželem neměli žádné děti. Hlavním důvodem, proč si děti vzali do pěstounské péče, byla touha mít a vychovávat děti. Celkem si vzali do pěstounské péče 6 dětí. Vyprávění bylo zaznamenáno ve čtvrtek 18.10. 2012

Respondentka č. 3 Paní M. S manželem vychovávají 8 dětí v pěstounské péči a dvě vlastní. Poprvé zažádali, když pěstounce bylo 22 let, cítila to jako Boží pokyn. Vyprávění bylo nahráno v úterý 6.11.2012.

Respondentka č. 4 Paní R. bude mít nyní pět let dětí v pěstounské péči. Na rozdíl od ostatních respondentek vychovává 3 děti v pěstounské péči sama. Je rozvedená. Rozvod proběhl dříve než si o děti do pěstounské péče požádala. Má tři vlastní děti, dnes již odrostlé. Dvě vlastní dospělé děti žijí se svými partnery mimo domov. Nejmladší studuje vysokou školu a dojíždí domů. Vyprávění bylo zachyceno 15.11.2012

Respondentka č. 5 Paní J. Je pěstounskou čtyři roky. Je podruhé vdaná a s druhým manželem má 10 let 14 letého chlapce v adopci. Na naléhání adoptivního syna, že chce mít také sourozence, si před čtyřmi lety si vzali do pěstounské péče sourozeneckou skupinu. Holčičku a dva chlapce. Před dvěma lety přibyla do rodiny romská dívka Anička. Manželský pár má tedy jedno dítě adoptované a 4 děti v pěstounské péči. Vyprávění paní J. bylo pořízeno 28.11. 2012.

Příloha č. 3 : Charakteristika pěstounské péče na Litomyšlsku z pohledu místní sociální pracovníce orgánu sociálně-právní ochrany dětí

O charakteristiku regionu Litomyšle v souvislosti s pěstounskou péčí jsem požádala sociální pracovníci úřadu sociálně-právní ochrany. Požádala jsem ji, aby mi nastínila spektrum rodin pěstounské péče. Rozhovor mi poskytla dne 4.12.2012 paní N. Na sociálním odboru nebo na odboru sociální péče pracuje už asi dvacet roků a z toho pět let na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Má na starosti kromě opatrovnictví, taky náhradní rodinnou péči, osvojení samozřejmě, pěstounskou péči, poručenství.

„Pěstounská péče se v litomyšlském regionu vyskytovala a vyskytuje. Převažuje zde pěstounská péče v malých rodinách. Tři rodiny na Litomyšlsku vykonávají skupinovou pěstounskou péči. Většinou přijali do své péče sourozenecký pár. Dvě rodiny z nich vychovávají 4 děti a jedna osm dětí. V Litomyšli a jejím okolí je poskytována také pěstounská péče příbuzenská. V několika případech bylo dítě svěřeno prarodičům. Je to většinou z důvodů, že rodiče nebo jeden z rodičů zemřel. Celkem je v pěstounské péči třicet pět dětí z toho devět v příbuzenské pěstounské péči.

V poslední době je zaznamenán v tomto regionu nárůst zájmu o pěstounskou péči. Za poslední dva měsíce přibyly čtyři žádosti. V minulosti byl stejný počet žádostí přijat za celý rok. Lze předpokládat, že se tak děje v souvislosti s nastavením profesionální pěstounské péče v novele zákona o sociálně právní ochraně dětí, účinné od ledna 2013. Návrh novely byl značně medializován, a tak je možné, že někteří zájemci vidí v této možnosti zdroj příjmu“.

Další moje otázka směřovala k porovnání počtu situace v Litomyšli v kontextu České republiky.

Jaká je situace Litomyšle v kontextu České republiky? „Co se týká České republiky, tak asi největší počet dětí vůbec vhodných do NRP je na severu republiky. Jinak v rámci regionů my jsme takový průměr, možná trošku vyšší průměr. Řekla bych, že je to možná způsobeno i Nadějí právě, takže tam těch dětí máme soustředěných víc. Myslím si, že pěstounské rodiny z domu Naděje dělají osvětu. Žadatelé, kteří přicházejí, říkají, že byli účastni přednášek v Naději. Na základě jejich poslechu a rozhovoru s pěstouny, se rozhodli, že by také chtěli přijmout taky děti do své péče. Hodnotím to kladně. Někteří potřebují jen impuls, více informací, aby se mohli rozhodnout. V našem regionu hodně působí v rodinách

v náhradní rodinné péči občanské sdružení Amalthea, které pěstouny doprovází, takže bych řekla, že problémy v těch rodinách jakoby jsou řešeny. Pěstouni je mají s kým řešit, protože my tady nemáme dostatek prostoru. Já třeba nechci říci mám náhradní rodinnou péči jako okrajovou záležitost. Opatrovnictví mi zabere taky hodně času, takže já se peru s časem, Pěstounům nemůžu nabídnout co bych měla, takže Naděje a Amalthea supluje a jakoby nám pomáhají.

Region Litomyšlsko skýtá Litomyšl a přilehlé obce. Je jich kolem 30 obcí a různými změnami územního uspořádání nám přibyly Sebranice a Lubná z okresu Ústí nad Orlicí, Sloupnice Némčince, což jsou obě velké vesnice. Myslím si že máme rozsáhlý region, těch vesnic je hodně, ani v Litomyšli by nebylo málo případů.“

Z tvého pohledu, jaké úskalí můžeš pozorovat u pěstounů, pokud tedy o nich můžeš mluvit „Já si myslím, že u mě převažuje respit, že by to bylo potřeba. Právní poradenství, to jsme, občas to suplujeme my, nebo to jsme schopni zařídit. Je to v našich silách a časových možnostech. Z mého pohledu, co rodinám chybí, je odpočinek, takže by bylo potřeba nějakého respitu.“

Příloha č. 4 : Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

- Jaký dopad má pěstounská péče na vaši osobu?
- Jaké těžkosti vnímáte při výkonu pěstounské péče s přijatými dětmi?
- Jak ovlivnila pěstounská péče vaše děti?
- Jaké jste měli problémy s biologickou rodinou?
- Jak hodnotíte okolí z v kontaktu s ním, z jeho reakcí?
- Jak hodnotíte organizace, s kterými při výkonu pěstounské péče spolupracujete?
- Které ze služeb zmíněných organizací využíváte?
- Jaká služba vám při vykonávání pěstounské péče chybí?